

LA HONGRIE ET L'ÉTRANGER

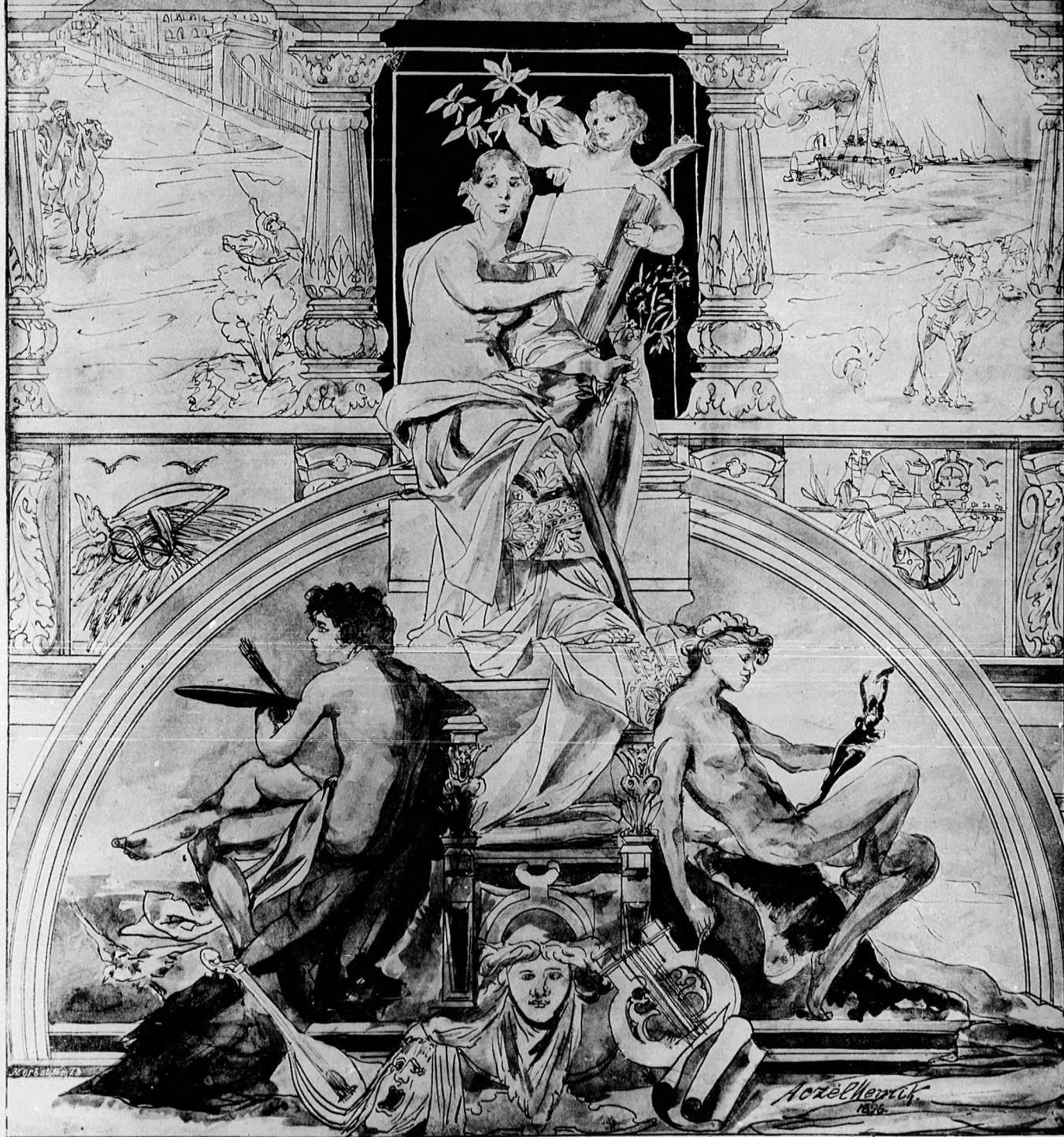
UNGARN UND AUSLAND

HUNGARY AND FOREIGN COUNTRIES

MAGYARORSZÁG

ÉS A

NAGYVILÁG

KÉPES FOLYÓIRAT. * JOURNAL ILLUSTRÉ. * ILLUSTRIRTE ZEITSCHRIFT. * ILLUSTRATED PERIODICAL.

ELŐFIZETÉSI ÁR: Egész évre . . . 12 frt Negyedévre . . . 3 frt Félévre . . . 6 „ Egyes szám ára . 50 kr.		ABONNEMENTS Pays faisant partie de l'union postale Un an 32 francs Trois mois . . . 8 francs 6 mois 16 „ Le numéro . . . 1 „		ABONNEMENTS-PREISE für Oesterreich - Ungarn: Ganzjährig . . . fl. 12.— Vierteljährig . . . fl. 3.— Halbjährig . . . fl. 6.— Einzelne Nummer 50 kr.		SUBSCRIPTION RATES: Hungary 12 fls. Foreign countries 16 fls. By post sixteen pence.
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: Budapest, VIII., József-körút 25.		BUREAUX: Budapest, VIII., József-körút 25.		REDACTION u. ADMINISTRATION: Budapest, VIII., József-körút 25.		EDITORIAL ROOMS: Budapest, VIII., József-körút 25.
Megjelenik időközönként, évenként legalább 24 szám.		Parait périodiquement, au moins 24 numéros par an.		Erscheint zeitweise, jährlich mindestens 24 Nummern.		Twenty-four numbers in the year.

SZABADKA SZABAD KIRÁLYI VÁROS.

Szabadka multja és jelene.

Hazánknak népességre nézve e harmadik városa a törvényesen egyesített Bács-Bodrogh vármegyének északi részében fekszik; a város több mint 18 négyzetmért-földre terjedő határral bír; azért is szereti a bácskai ember hangoztatni: «Szabadka-megye — Bácsország»!

A város eredete — nagy valószínűség szerint — az árpád-házi királyaink korszakába esik; legrégibb okmánya a városnak 1391-ik évből való, amelyben Szabadka néven említetik; később pedig szláv eredetű nevével, Szuboticzával is találkozunk; a török-foglalás előtti időben Zabadkovár elnevezéssel fordul elő; 1743 óta Szent-Mária volt a városnak neve. Ez elnevezés hivatalosan érvényben is volt 1779-ik évig, a midőn Mária Terézia királynő a szabad királyi városok sorába emelte s a városnak ez utóbbi nevét, annak tudta nélkül, Mária-Theresiopolisra változtatta; de azért, mint előbb a Szent-Mária elnevezés, nem volt képes a régi Szabadkát a néppel elfeledtetni s az ősi név a jelen század elején végleg érvényesíté is magát.

A mohácsi vész előtt mint helység szerepelt és sokáig a Hunyádiak birtoka volt; Corvin János kedvelt hívének: Török Bálintnak adományozta. A mohácsi vész után a török kezébe került; ekkor jöttek be Szabadka magyar ajku lakossága közé a rácok és a város pusztán: Kelebián, Tompán, Ludason, Borsódon, Mélykuton, Ivánkán elszaporodtak, sőt Sebesgyház, Veresgyház magyar nevei is Sebesity- és Verusityra szlávosodtak el. A zentai csata után Dalmáciából és Boszniából kezdettek új telepítvényesek: a dalmát eredetű *bunjevácok* is beédesgetetni, a kik számuk által a magyarságot hamar felülmúlták s jelenben is Szabadka 74,000 lakosságának több mint felét képezik.

A kedvező földrajzi helyzet, lakosainak jóléte és gazdagsága Szabadkát a hazai történelem lapjain áldozatkészségéről tettenevetelenség; így nemcsak a török háborúk alatt önkéntes ajánlatok által élelmi szerelken, lovak és marhákban roppant segélyt adott, hanem az utóbbi századokban is e város ősei a haza szolgálatában vért és vagyonot pazarul áldoztak. Jutalmazásképp az eddig négy kapitány által kormányozott Szabadka 1741-ben saját önálló hatóság- és kardjoggal (Szent-Mária névvel) kiváltságos *kamerális mezővárossá* emellelt; 1779-ben, a midőn a szabad királyi címet elnyerte, ezért 266,666 forintot, száz lovat és 5000 darab

aranyat ajándékozott az uralkodónak; a francia háborúk alatt is milliókra menő s ki sem számítható áldozatokkal járult Szabadka a haza és fejedelem segélyezésére.

Az 1848-49-iki önvédelmi harcunkban Szabadka fiai mint honvédek, mint nemzetőrök harcoltak különösen a délvidéki szerbek ellen. A város határában a *kaponyai* csárdánál vívott csata a szerbek ellen, a szabadkaiak fényes győzedelmével végződött.

annak fenállása idejében egyik főhelyét képezte.

Az ötvenes évek alatt kezdett különben Szabadka nagy hátramaradottságából kiemelkedni és városi szint öltetni. Lázás tevékenyker fejttett ki, hogy elavult helyzetéből a kor színvonalára emelkedjék.

Igy 1853-ban készült el a «Pest városához» czimzett hatalmas épület, vendégfogadó, nagy dísztermet és a színházat egyesítve magában; ez utóbbiban az első színlelőadás a következő évben nagy ünnepélyek közepett ment végbe. Az ötvenes évek alkotásaihoz tartoznak még: az utcavilágítás, 137 photogén lámpával, a kisedővödők és több elemi iskola felállítása, az algimnáziumnak főgimnáziummá való emelése stb. Áldozatkészségét Szabadka ez időben is kimutatta: az 1859-iki olasz hadjárat alkalmával a háboru terhének viselésére 40,000 forintot és 40 lovat ajánlott fel.

A hatvanas évek vívmányaihoz tartozik az 1864. év tavaszán az alföldi vasut építésének a megkezdése.

Az alkotmányos életet Szabadka a koronázáskor azzal kezdette meg, — a királyi pár dícső példáját követve — hogy 10,000 forintot szavazott meg a honvédalapra.

A város-életmi és alaki emelésére a hetvenes évek nagy befolyással bírtak. A város csinosodására pedig félreismerhetlenül legjobbet tett a város közevése, a mely 1878-ban kezdődött, s ez a lakosokban kedvet ébresztett az építésre, amennyiben igen sok és díszes magánépülettel gazdagodott.

A város intelligenciája nevezetes kontingent nyert az 1882-ben megnyílt budapest-zimonyi vasut idehelyezett nagy személyzetben, mint már előbb a királyi törvényszék tisztikarában.

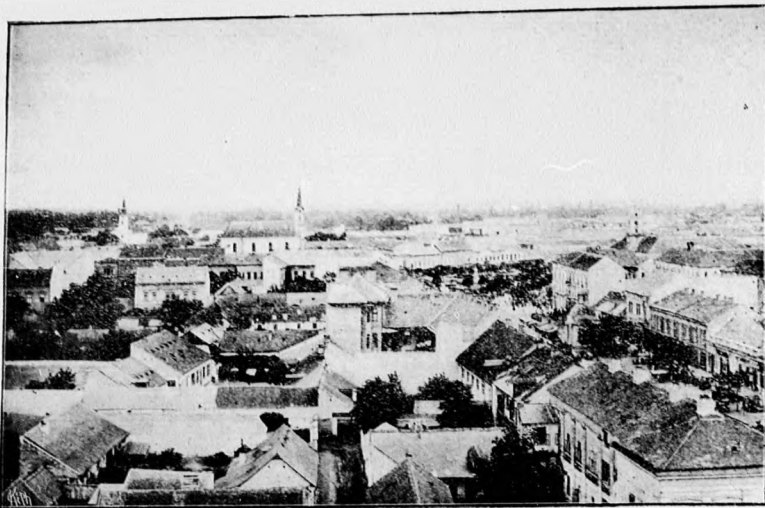
Kellemes látványt nyújt a vasutról leszálló idegennek a Mária Terézia-féle park kedves sétányaival; mellette balról a királyi törvényház, amelyhez a város 200,000 forinttal járult. Mamuzich Lázár polgármestersége alatt létesítettek még: az új vágóhid (80,000 forint), a Pality 16 partjának szabályozása, kiépítése és parkirozása; két központi népiskola és három külvárosi népiskola palotájának fölépítése (250,000 forint), a hatalmas Terézia-templom restaurálása és a csinos plébánia-épület (60,000 forint), vámházak emelése (35,000 forint), a kolosszális s nagy területen fekvő Mária Valéria-kórház (280,000 forint), a szegényház fölépítése (70,000 forint), két új templom: a rókusí és szentgyörgyi külvárosok templomai egyenkint 95 ezer forintba kerültek; a város területén a 22

Schmausz Endre, Szabadka és Baja főkispánja.

E csata után a szerbek többé nem is veszélyeztették Szabadkát. A világius fegyverletétel után a közgyűlésből Szabadka is kivette a maga részét. Ramberg eszászári ezredes már 1849 július 30-án foglalta el, illetőleg vonult be a III-ik eszászári hadtesttel Szabadkára és ostromállapotba helyezte; Haynau haragja pedig a hazafias érzelmű szabadkai zsidók ellen fordult, kiket orosz gondolkozásmódjuk és törvényes eszászáruk és királyuk iránt tanusított hűtlenségükért» 25,000 bakancs beszolgáltatásával sarczolt meg. Sötét börtönök, várfogság s idegen ezredекbe való beosztással sújtott Szabadkának csaknem minden hazafias polgára.

A eszászári pátnes értelmében felállított «Szerb vajdaságnak és Temesi bánátság» Szabadka is, az ország testéből kiszakítva,

Szabadka látképe.

Városháza.

Mária-Terézia-téri részlet.

ártézi-kut furatása 40,000 forint, a járdák-aszfaltírozása 120,000 forint, külterületi utak kikövezése 360,000 forint, belterületi utak kövezése 120,000 forint, az emelkedő állami tanítónőképző-intézet (170,000 forint). Ez évben veszi kezdetét a községi főgimnázium palotájának építése (220,000 forint), a földmives-iskola kiépítése (70,000 forint), hét óvoda (60,000 forint), tizennégy tanyai iskolára előirányoztatott 42,000 forint. A gázvilágítás mellett, mely 1888 óta van bevezetve, a múlt évben már a villanyvilágítás is behozatott s pár hét múlva közötti villanyos vasut is át fogja szelni Szabadka tereit és összeköti a 7¹/₂ kilométer távolságra fekvő Pality fürdővel.

Éz a jelen Szabadkája!

Elmondhatni bátran, hogy alig van e hazában város, mely oly hatalmas léptekkel és óriási áldozatokkal közelítette meg a nyugat civilizációját, mint Szabadka.

A város továbbfejlesztését és emelkedését biztosítja e város főispánjának: *Schmausz Endrének* kiváló képessége, hatalmas munkabíró ereje, népszerűsége. A város ügyeit intéző tanácsstagok és tisztviselők csaknem mind fiatal és szorgalmas munkaerők.

*

Schmausz Endre, Szabadka és Baja főispánja. Született 1840-ben Apatinban. Gimmnázialis iskoláit Baján, jogi tanulmányait Budapesten végezte. Tudori oklevélnek elnyerése után 1865-ben szülővárosában, Apatinban telepedett le, hol ügyvédi irodát nyitott. Mint ügyvéd ugy községe, mint az egész kerület osztatlan bizalmát bírta. Szerette a nép, szerették barátai. És e szeretet kezdé el vele ama lépcső fokait számláltatni, mely mostani méltóságának bársónyszékéig vitte. Bárhol megjelent, ugy tekintettek rá, mint egy alkotóra. Elég volt egy szava, hogy százak véleményét megdöntse. 1873-ban az általános képviselőválasztások alkalmával szülővárosának alkalma nyílt az iránta érzett bizalmat kifejezni s megválasztotta képviselőnek, ki Deák-párti programmal, egyszerű szeretetméltsággal s éles jogi felfogásával lépett most először a képviselőház vezérferfiái közé. Így lett ő képviselő s az is maradt három cikluson át. Keveset beszélt, de annál többet tett. Midőn 8 évi képviselőkódexkor B.-Bodrogh vármegye alispáni széke megürült, Schmausz alispán lett és most egyszerre az egész megyéé. Mint alispán 14 évig viselte a megye gondjait s ha őt e minőségében komoly arczsal láttuk s homlokán barázdákkal, e barázdákat egy megye gondkéje szántá. Lelkén viselte százazrek javát, boldogítását. Minden tette áldás, minden tette böles volt. A földmivelés, a tanügy, a községi, rendőri intézmény, a közlekedési utak kibővítése, javítása, mind egy-egy fényes lap Bács-Bodrogh vármegye jövőjének és jelenének könyvében. Ő létesítette az apatin—zombori és apatin—pr.-szt.-iváni műtat, ő valóította meg a dél-bácskai lecsapolások eszméjét. Hódáságtól Verhászig, Paicsér, Topolya, Bajsza, T.-Földvár és Futtak-Ujvidék között. A községek csatornázásának érdeme szintén az övé. A zombori Bács-bodroghme gyei gazdasági egylet őt üdvözli megalapítójának és elnökének. A gazdasági gép-, termény-, gyümölcs-, virág-, ló-, szarvasmarha-, sertés- és juhkiállítások az ő érdemelt emelik. Lőfuttatások tőn száz-év múlva lesznek, ha nincs Schmausz, ki, bármerre fordulunk, bármerre nézünk, mindenütt az ő kezeinek nyomait látjuk. És aztán? A koronás király feléje fordítá felséges tekintetét s Apatin szőlőtte, Bács-Bodrogh vármegye büszkesége, ki lett tünette a vaskorona-renddel és főispán lett. Szabadka sz. kir. város főispánja! Két éve csak, hogy Szabadka őt magának mondhatja, de e két év is már her- vadhatlan érdemeket fűz homloka körül. Mint első hivatalnok Szabadkának, dolgozótermét nap-nap után mégis utóljára hagyja el; kilencz-tíz óráig Szabadka városházának csak egy terme világos — a főispáné, hol vasszorgalommal dolgozik. Jobb és munkásabb kezekbe a kormány Szabadka város ügyét sohasem helyezhetné volna el!

Mamutich Lázár polgármester. Alig van Magyarországon népszerűbb polgármester. Szabadkának nincs családja, a melyet személyesen ne ismerne és viszont. Tizenkét éve, hogy a város polgármesteri székén ül; nagyon fiatalon került oda s hiszszük, hogy nagyon öregon fogja elhagyni. Született 1850-ben Szabadkán, hol gimnáziumi tanulmányait végzé, majd a gráci, bécsi és budapesti egyetemen fejezte he mint tartalékos honvédtiszt a jeji tanulmányait és Szabadkán ügyvédi irodát nyitott. A közbizalom 1881-ben Szabadka

város országgyűlési képviselőjévé is megválasztotta. Három év múltán mandátumot nem vállalt többé, hanem 1884-ben polgármestere lett Szabadkának s azóta kitartó erélyvel és odaadó buzgalommal vezeti a város ügyeit. Erdemei nem szorulnak magasztalásra, több mint tizenkét évi polgármesterségéről Szabadka legújabb történetének lapjai beszélnek, a melyekről főnnebb is megemlékezünk. Mamuzich Lázár polgármester 12 évi hivatalos működése alatt a város óriási haladást tett, de óriási áldozatokat is hozott, úgy, hogy aki tíz-tizenöt év előtt látta Szabadkát, ma már alig ismerhet rá. Az egyszerű patriarális városból nagy város lett. A csemetéből hatalmas tölgy, bár ágaira a nagy áldozatok súlya nehezedik.

gátalába lépett s mint tanácsnok a katonauygvek vezetésével bízott meg. Hivatalos működése közben azon kitüntetés érte, hogy a Szabadkán évekkel előbb átutazó *Viktor Emanuel* a peronon huzamos ideig társilgott vele. A szerb irodalom terén kifejtett működéséért pedig a "Sz.-Száva"-rend közepkeresztjével lett kitüntetve.

Szülővárosában elvégezvén a középiskolákat, a budapesti egyetemen végezte be jogi tanulmányait s a fő- és székvárosban a legelső ügyvédi irodában működött. Szabadkán egyénisége iránt nyilvánuló szeretet az ügyvédi irodából elhozta s a városnál 1890-ben mint osztályjegyző lett megválasztva; ugyanezen évben tanácsosi állásra emeltetett, két évre rá főkapitánynya nevezetett ki. S e minőségben szolgálja azóta a várost. A budapesti szakközönyök főkapitányunk érdemeit elismerésre méltóan jellemzik, amidőn őt úgy tüntetik fel, mint az Alföldön fölbuzjantott szociálista mozgalmak kérelhetlen elnyomóját, s mi ezt készséggel konstatáljuk is.

Dulich A. Jenő, városi főjegyző. Született Szabadkán.

Ifj. Frankl István, főmérnök.

Szalay Mátyás, Szabadka főkapitánya.

Dulich A. Jenő, városi főjegyző.

Jakobesis Gyula, tanácsnok.

Lyubibratic Kelemen, pénzügyi tanácsnok.

Dr. Gyorgyevits Szredoja, hely. polgármester, katonauygi tanácsnok.

Mamuzich Lázár polgármester.

Pertich Mihály, árvászeki elnök.

Birkás Lajos, tanácsnok.

Ifj. Vojnich Máté, Szabadka főügyész.

Dr. Kertész Sándor, Szabadka főorvosa.

Peits István, Szabadka város főpénztárnoka.

Szabadka szabad királyi város tisztikara.

Dr. Gyorgyevits Szredoja hely. polgármester, katonauygi tanácsnok. Európai nagyműveltségű férfi, a kulturnemzetek nyelvét beszélő egyéniség, a városi tanács kiváló alakja. Atyja Pozsegamegye alispánja, nagy gonddal neveltette, gimnáziumi tanulmányait szülőhelyén, Eszéken, majd Pozsegán végezte; jogi ismeretelt a bécsi, prágai, páduai és budapesti egyetemeken szerző s ez utóbbin nyerte ügyvédi s tudori oklevelét. Mint szerb születésű férfi, a magyar nyelv korrektséget elsajátítása végett félévig Sárospatakon tartózkodott, hol *Endreyi János* jeles költőnk volt e téren oktatója. Pályáját mint kir. törv. jegyző kezdte, majd ügyvédkedett; 1884-ben Szabadka város szol-

Pertich Mihály, árvászeki elnök. A városi tisztviselői kar legáltalásabb alakja, kiváló jogász, lakadatlan buzgalma hivatalnok, Szabadkán 1840-ben született, gimn. tanulmányait részben szülővárosában, részben Baján és Egerben végezte. Mint egyetemi tanuló a budapesti egyetemen tanárai figyelmét magára vonta, s ügyvédi oklevelét is itt szerezte meg. 1872-84-ig Szabadka főkapitánya volt, 1884-től mint árvászeki elnök közeliismerésre méltóan tölti be diszes állását.

Szalay Mátyás, Szabadka főkapitánya. A város közbiztonsága, a polgárok nyugalma az ő kezébe van letéve és Szalay Mátyás keze e tekintetben szakértő és erős kéz. Született Szabadkán, 1860-ban.

1862-ben. Gimnáziumi tanulmányait szülővárosában végezte, mely után a budapesti jogi fakultásra iratkozott be. Egyetemi tanulmányait bevégezvén, a város szolgálatába lépett. Mint városi tanácsos rendkívüli ártasságot, buzgóságot és odaadó munkásságot fejtett ki úgy a város kulturális haladására irányított intézmények létesítése körül, mint a közigazgatási téren is. Erdemei elismerésül a polgárság 1896-ban városi főjegyzővé választotta meg. Jelenlegi működési hatáskörében szintén rendkívüli buzgalmat fejt ki. Az ország városi főjegyzői kara között oly kimagasló alak, hogy büszkén állíttatik fel mintaképül.

Ifj. Vojnich Máté, Szabadka főügyésze. 1845-ben

Törvényszéki palota.

született Szabadkán, hol gimnáziumi tanulmányait végző, ügyvédi oklevelét a budapesti egyetemen nyerte, nemsokára e város tisztviselői karába lépett be, mint ügyész s nemsokára mint főügyész ismételtén megválasztott. Közbizalom és közszereket környezi őt szép állásában, amelyet kiváló lelkiismeretességgel tölt be.

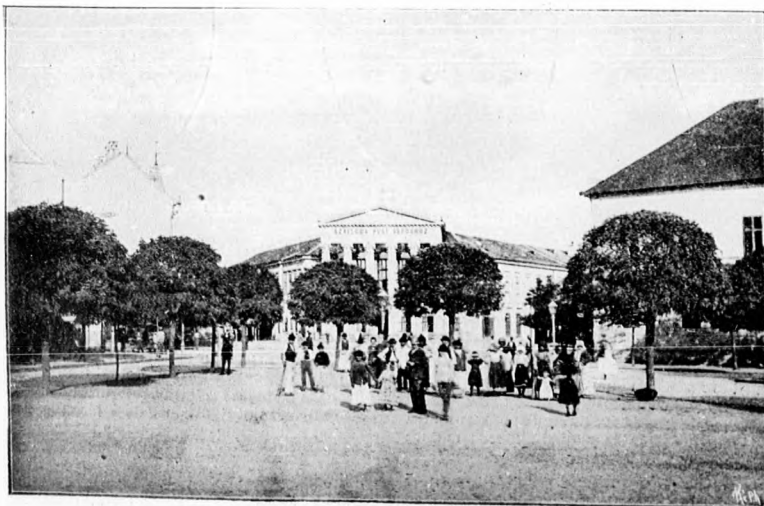
Jakobcsits Gyula tanácsnok. Született 1867. évi május hó 11-én Szabadkán. Középiskolai tanulmányait Szabadkán, a jogi tanfolyamot Budapesten és Kecskeméten végezte. Az állam- és jogtudományi vizsgálatokat 1890. évi június és szeptember hónap letele s így magát a közigazgatási pályára elméletileg kiképezvén, Bács-Bodrogh vármegye, majd Szabadka szab. kir. város szolgálatába lépett. Előbb mint közigazgatási gyakornok, majd mint szolgabíró szolgálta a vármegyét. 1893. évi január hónap Szabadka város V. aljegyzőjévé választotta, 1894. évi december hónap már I. aljegyzője a városnak, melynek közönsége egy év múlva, vagyis 1895. évi december hónap már az ország harmadik városának főjegyzői székébe emelte. Így lett, aránylag fiatalon, részesévé azon kevesek számára nyílt kiváló alkalomnak, hogy szülővárosát nemzete életének 1000-ik esztendején képviselhesse tollával, melynek szaváról a Felsőgekhez intézett Szabadka városi hódoló felirat megszerkesztése és felterjesztése alkalmából az országos lapok is általános elismeréssel nyilatkoztak. 1896. évi december hó 9-én tartott általános tisztújító közgyűlésén Szabadka szab. kir. város közönsége, eddig viselt főjegyzői állásából, gazdasági tanácsnokának választván meg: a nábob város az alig 30 éves ambíciózus munkaerőnek úgy a közigazgatás, mint a gazdasági élet terén egyaránt bő alkalmat nyújtott tevétségének és erőinek kifejtésére.

Szent István-ter.

mint vizsgálóbíró 1890. december hónap Szabadka városánál kapitányává választván, mint ilyen, a békebírósg vezetésével bízott meg. 1896. évi február 19-én városi tanácsnokká választván, ebbeli minőségében jelenleg az adó-ügyosztály vezetője.

Peits István, Szabadka város főpénztárnoka. Szintén fiatal, munkabíró erő Szabadka tisztviselői karában. 1862-ben született Szabadkán. Középiskolai tanulmányait itten elvégezvén, közpályára lépett s 1892-ik év óta a város főpénztárnoka. Szorgalmas és pontos ember. Jobb és hívebb kezekre Szabadka nem bízhatta vagyonát.

Pestváros szálló és színház.

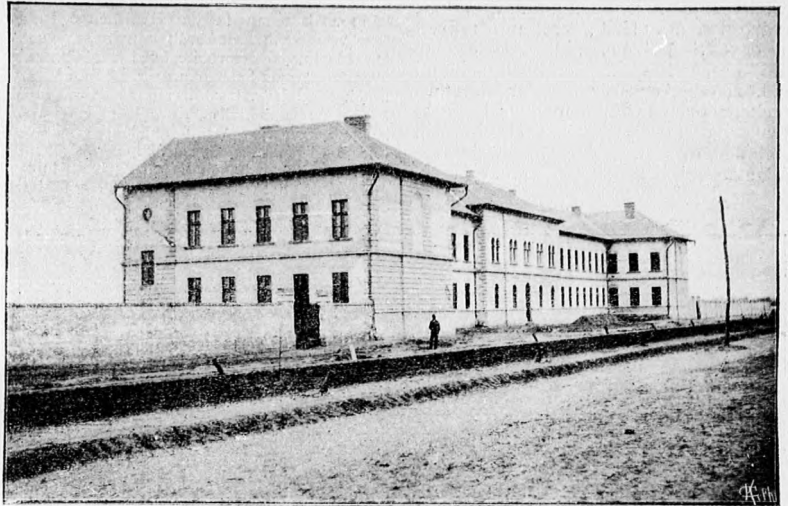
Szabadka tipikus népsége.

E város hetvennégyezer lakosságának legtipikusabb alakjai a *bunyevácok* vagy negyvenezer lélekszámban, ők a városnak leggazdagabb polgárai, általában földművelők és marhatenyésztők. Vagyonosságuk érzetében ez a szállási nép sajátosság szokással bír: büszke és zárkózott az ipara után élő városi néppel szemben s embertársát földbirtoka után lányszámra méri és akként becsüli. Ujabbán majd minden családnak van egy *urra* lett ága; ennek tagjai azok az *ics-pics* nevű közép- és nagybirtokosok, kik érzelmben és gondolkodásban teljesen magyarokká váltak. A férfiak ruházata egyszerű, a nők azonban ünnepi

napokon öt-hatszáz forintos, arannyal gazdagon kivarrott selyemruhákat öltenek föl. Mint a leány szépségével és ruháival, ugy szeret kitűnni a legény szép lovával és borívó képességével; a társas mulatságokban *troanczát* (három pohár bort egyszerre) isznak. Mulatságaik a tambura zenéjénél; a *kolo* (körtáncz), a *préló* (fonó) és a *diván* (beszélgetés). Nagy mulatságokra adnak alkalmat a *keresztelők* (babine) és a *halotti torok* (poduse), amikor *pratiznak* egyik házból a másikba.

Érdekesek lakodalmi szokásaik. A *musztulundsák* — vőfélyek — habos és pántlikás lovakon vágtatnak nap nap után vendégeket hívogatni; esküvő után a párok ismét a szülői házhoz térnek vissza, ahonnan délután vágtatnak el a lányért. Ekkor összegyűl a két ház nép. A lakománál legfontosabb tényező: a *szatyela* (koma, násznagy). Kötelességük mindenkit leitatni és minden rájuk köszöntött pohár bort elfogadni és meginni. Ezeket természetesen a legjobb ivók közül szemelik ki.

Az ünnepi szokások közt legérdekesebbek pünkösdkor a *kralyiczák* menete. Tiztizenöt cziprán felöltözött, fölbokrétazott és fölkarédozott leány házról-házra jár tánczolva, dalolva. Pünkösöd után következő *Szent-Iván* napja előestéjén a tanyákon tü-

Városi szegényház.

és ipari ügyek koronkint felmerülő kérdéseiben s határozott magyar nemzeti szellemben.

De míg a «Polgári olvasó-egylet» inkább szellemi téren igyekszik tagjait egyesíteni, «A szabadkai gazdák és iparosok általános takaré- és hitelszövetkezete» anyagi téren törekszik gazdáink és iparosaink közgazdasági jelentőségét emelni. Általában iparunk és kereskedelmünk egy jobb jövőjének az alapjait látjuk e két társadalmi réteg ifjúságának ujabb törekvésében, mely szerintlgy az iparos, mint a kereskedő ifjak pár év előtt számukra közmívelődési köröket alkotnak, melyekben szakközi felolvasások és szakkönyvtárak segítségével iparkodnak a haladó élettel lépést tartani egyleteikben, hogy az összetartást idején megszokván, ha reájuk nézve az önálló működés ideje elkövetkezik, a magyar ipar fejlődésének s az iparosok helyzete javulásának valódi tényezői lehessenek. Szép vonása az ifjúságnak, hogy önképzésüket tiszta magyar szellemben irányozzák, minek legjobb bizonyítéka, hogy «Az iparos ifjak közmívelődési köre» «Iparosok Lapja» cím alatt egy havonkint kétszer megjelenő tartalmalapot is ad ki tagjai számára, melynek cikkei őket az ipar és kereskedelem kérdéseiben alaposan tájékoztatják. «A Magyar Asztallársaság» a magyar nyelv terjesztését és a szegény tanulók segélyezését szépen valósítja. A «Kereskedő ifjak társulata» a kereskedelmi szellemet ápolja, a «Közművesek ipartársulata» az ipar terén buzdólkodik.

Mária Valéria-kórház.

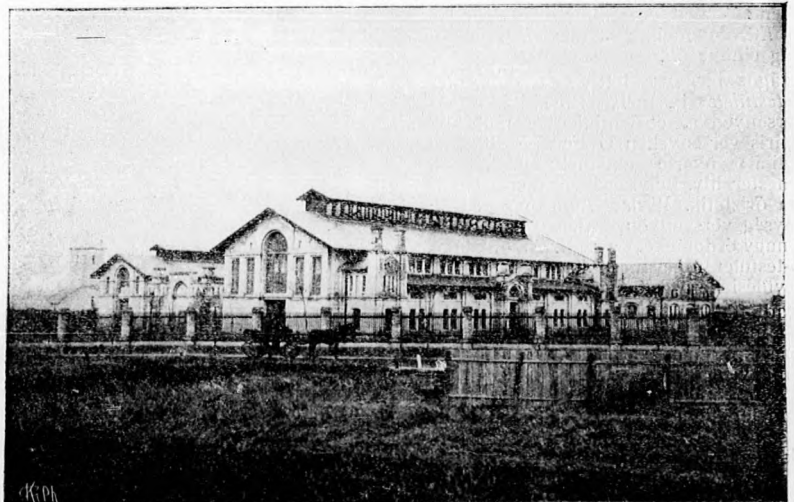
zet raknak s azt átugrálják, hogy mindenemü nyavalyáktól megszabaduljanak.

A bűnevéczők magas természetűek s kivétel nélkül buzgó katolikusok, magyarul újabban mindannyian értenek és beszélnek.

Szabadka társadalma.

Szabadka társadalmi élete ma már szép számu, a köz- és magánviszonyok minden irányát képviselő egyesületeiben tükröződik vissza. A vezérszerepet e téren a «Nemzeti Casino» viszi; ez egyesület a város vezérlő elemeinek központja. Vagyon, diploma, polgári és katonai tisztai rang, pénzügyi és kereskedelem előkelősége mind ez egyesületben központosul mindennemű pártpolitikai tekintet kizárásával, egyedül a magyar nemzeti szabadelvű irányzatnak hódolva, s az összetartást felolvasások, nemzeti ünnepek alkalmából rendezett estélyek által ápolva, gazdag magyar könyvtára által pl. az irodalmi műveltséget terjesztve.

Számottevő egyesülete Szabadkának a «Polgári olvasó-egylet», kisebb magyar gazdáink s iparos polgártársaink kedvelt gyűléshelye, mely művelő hatását hírlapok és könyvtára által gyakorolja a mezőgazdaság

Kövágóhid.

Társadalmi életünk kedvességének jelen-
tevény tényezője «A szabadkai dalegység»,
mely városunk úgy férfi-, mint női művelt
tagjait egyesíti kebelében a dal, a zene
varázsló erejével s kiegyenlíti társadalmi
térén a közéletben egyszer-másszor felmerülő
ellentéteket, ébren tartja a magyar hazafias
szellemet, mit azon szép szokásával is bizonyít,
hogy minden év okt. 6-án nemzetünk vért-
tanúitért gyászmisét rendeztet, a zenei rész-
ben közreműködésével.

Ifj. bajsai Vojnich Sándor. Szabadka I. ker. orszá-
gyűlési képviselője. Atyjának, id. bajsai Vojnich
Sándornak nemes tulajdonságai benne is egyesül-
tek. A legszebb férfi-korában már a város osztat-
lan bizalma és szeretete övedzi körül, az alig 32
éves férfi már Szabadka orsz. gyűlési képviselője,
kinek zászlóját választói rajongó lelkesedéssel juttat-
ták fényes diadalra. Középiskolai tanulmányait
Szabadkán, a gazdasági akadémiát Magyaróvárt
fejezte be s eközben huszárhadnagygyá is kinevez-
tetett. Fiatal pályáján a közügyelem több díszes
állással tisztelte meg. — Mint gazdag földbirtokos,

képviselte: a reá következő ciklusban nem vál-
latt mandátumot, hanem gazdaságával s megyei
ügyekkel foglalatzkodott, mely utóbbiakat 4 éven
át kiváló szorgalommal s ügybuzgalommal végezte.
1896-ban a kernyájai kerület szabadelvű program-
mal ismét képviselőjévé választotta nagy több-
séggel a Kossuth-párti és néppárti jelöltek ellen.
Parlamentli működésében is nagy tevékenységet
fejt ki s egyik oszlopos tagja a szabadelvű
pártnak.

Dezerédi István. Bács-Bodroghmege Ó-Kanizsa
kerületének országgyűlési képviselője, született
1861-ben Zomborban. Középiskoláit Pécsen és
Budapesten végezte, majd mint egyéves önkéntes
a I. huszárezrednél tett eleget szolgálati kötele-
zettségének, hol is a tisztí vizsgálat letétele után
ténylegesítettett. 1895-ig maradt a hadsereg köte-
lékében, midőn is mint tartalékos huszárszázados
nyugalomba vonult. 1896-ban Ó-Kanizsa orszá-
gyűlési képviselőjévé választotta szabadelvű pro-
grammal: ez idő óta teljesen kerülete érdekeinek
szentelt magát s minden tevékenységét annak fel-
virágztatására s jólétének előmozdítására irányítja.
Tagja a ház véderő-bizottságának.

Nemzeti Casino.

S van Szabadkának az egyesületi térén
még egy specialitása is: a «Pucska Kaszina»,
vagyis «Népkör», melyet néhány év előtt
bunyeváz gazdáink alapítottak. Itt szoktak
ők főleg vasár- és hetivásáros napokon össze-
jönni gazdasági és egyéb dolgokat meg-
beszélni, s bár több tekintetben ez uton
különvált életet folytatnak, mindazáltal dicsé-
rettel kell róluk megjegyezni, hogy hazafiság
tekintetében a társalgatokkal együtt éreznek,
nemzeti ünnepeinken velünk együtt ünne-
pelnek a magyar korona s a magyar nem-
zeti trikolor szent jelvényeivel.

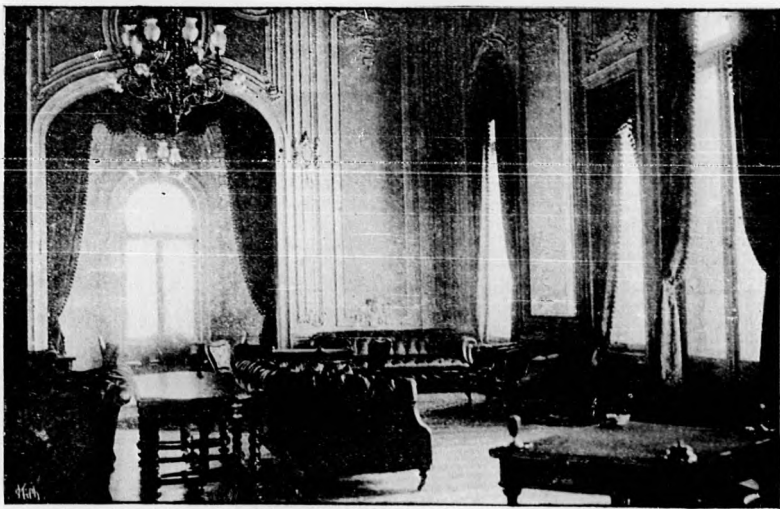
Nem hiányzik tehát Szabadka társadal-
mából az összetartás, mely teremtő, alkotó
ereje a haladásnak, a szellemi és anyagi
boldogulásnak, s ha talán e tekintetben a
fejlődés itt-ott lassabb is, annak okát adják
az életviszonyok, melyek főleg a nyári idő-
ben a gazdálkodó élet folytán a tanyákon
foglalja el az erőket s a nagyobb mérvű
társadalmi mozgalmak csak télen nyilvánul-
hatnak, a midőn az állandó magyar színház
is szép feladatot teljesít a művelt városias
élet föllendítésében. A színiügy élén *Szeiben-
burger Károly* főgimm. tanár a színiügyi
bizottság elnöke áll.

Országos hírnévre tett szert «Önkéntes
tüzoltó-testület» is, mely az 1895-iki kolozs-
vári versenyen az első díjat és a mult évi
millennárius versenyeken Ó Felsője díját: a
«királydíjat» nyerte el, mely jelenleg a
polgármester hív. helyiségében díszes szek-
rényben őrzik. *Wenzl Lajos* parancsnok
a lélegység versenyképességében és oktatá-
sában nagy érdemeket szerzett. Az önkéntes
tüzoltó-testület főparancsnoka: *Vermes Béla*
országgyűlési képviselő.

Tagadhatatlanul felőleli Szabadka társa-
dalma mindazt, a mi szép, jó és hasznos, s
e hármaskörben igyekszik is minden erejé-
vel és magyar nemzeti alapon a követelmé-
nyeknek megfelelni azon tudatban, hogy
még nem tett ugyan meg mindent, de nem
is mulasztja el a törekvést, hogy Szabadka
ne csak népességével, hanem műveltségével
is szép hazánk legelső városai között emlí-
tessék!

Szabadka értéképítője, több bizottságnak tagja
s a szabadkai lövészegylet alelnöke, stb. A leg-
főbb bizalom iránta a mult évben nyilvánult,
a midőn orsz. gyűlési képviselőnek megválasztották.

Vermes Béla. Szabadka szab. kir. város II.
kerületének országgyűlési képviselője. Született
1864-ben. Középiskolai tanulmányait részben Bu-
dapesten, részben pedig külföldön végezte. Haza-
terve egy ideig technikai tudományokkal foglalkozott.
1892-ben Szabadka szab. királyi város
országgyűlési képviselőjévé választotta szabadelvű
programmal, mely mandátumát 1896-ban is meg-

Nemzeti Casino (díszterem).

tartotta. Munkásságát teljesen a közügyek intézé-
sére szenteli. Városának egyik vezérferfia s kiváló
támasza. Tagja a ház felirati bizottságának.

Piukovits József. Bács-Bodroghmege Kernyája
kerületének országgyűlési képviselője; született
1860-ban Budapesten, mint a hasonnevű szeptem-
véri fia. A középiskolákat Grácban és Budapesten,
jogi tanulmányait pedig Budapesten elvégezvén,
néhány évet külföldön töltött. 1885-ben Bács-
Bodroghmege tb. algyűzőjévé nevezetett ki. Az
1887—92-iki országgyűlésen a kernyájai kerületet

Birkás Gyula. ügyvéd. Társadalmi életünk nem-
csak kiváló, de egyszersmind közszeretében álló
tagja. Szabadka város értéképítője. A sport terén
ismert szaktekinthely s mint ilyen, az összes létesült
sportegyleteknek Szabadkán volt elnöke, a szabad-
kai színiügyi bizottságnak évtizedek óta buzgó tagja.
Szabadkán, 1851-ben született; középiskoláit szülő-
helyén, jogi tanulmányait a bécsi és budapesti
egyetemen végezte be, ügyvédi irodáját nemcsak
Szabadka, de a megye ügyes-bajos népe is fölkeresi.
Szabadka társadalmi életének jelentékeny rugója,
kivált ünnepek alkalmakkor Birkás egyénisége
nélkülözhetlen. Nemesak számos szabadkai egylet
tagja, mint a helybeli «vöröskereszt-egylet» alelnöke
és ez idei elnökhelyettese, a «fehérskereszt-egylet»
alelnöke stb., hanem a legtöbb hazai magyar kul-
turális egyletek pártoló tagja is.

Dr. Biró Károly ügyvéd, a szabadkai ügyvédi
kamara v. tagja, Szabadka sz. kir. város tb. fő-
ügyésze és értéképítője, m. kir. tart. honvéd-
hadnagy. Született 1864. évi január 21-én. Elemi
és középiskoláit Szabadkán elvégezvén, 1881-ik
évben a jogi pályára lépett s ezen tanulmányait
a budapesti m. kir. tud. egyetemen végezte. Az
1885-ik év szeptember havában mint végzett jogász
a közigazgatási pályára lépett, ahol mint Szabadka
sz. kir. város algyűzője négy éven át működött,
amely idő alatt jogtudományi szigorlatait letévé,
1887-ik évi november havában jogtudorrá avatta-
tott fel. Majd ezután az 1889-ik év ápr. havában

az ügyvédi vizsgát is letévé, a közigazgatási pá-
lyától bucsint vett s mint ügyvéd irodát nyitott és
jelenleg mint gyakorló ügyvéd működik.

Farkas Zsigmond, a nemzeti kaszinó elnöke,
Szabadka *Rolandja*, «felelem és gáncs nélkül»-
lovag. 1853-ban Szabadkán született; középiskolai
tanulmányait szülőhelyén, jogi pályáját Pozsonyban
végezte s mint ügyvéd Szabadkán telepedett le.
Kitűnő szónok, a kriminálista ügyekben keresett
ügyvéd; a társadalmi életben legkedveltebb
egyen, minden szép és nemesért hevülő lelket

SZABADKA TÁRSADALMA.

Birka Gyula.

Mamuzsich Mátvás, Szabadka
preposti-plébános.

Farkas Zsigmond, a nemzeti kaszinó
elnöke.

Id. Frankl István.

Milassin Jakab.

Ifj. hajszai Vojnich Sándor, Szabadka I. kerületének
országgyűlési képviselője.

Vermes Béla, Szabadka szab. kir. város II. ker.
orsz. képviselője.

Id. Váli Béla.

Dr. Rádics Péter.

Plukovits József, Bács-Bodrogh vármegye Kernyája
kerületének országgyűlési képviselője.

Bezerédi István, Bács-Bodrogh vármegye Ó-Kanizsa
kerületének országgyűlési képviselője.

Vermes Gábor.

Varga Károly.

Id. hajszai Vojnich Sándor.

Freudenberg Márk

Szentiványi Joó Nándor.

Dr. Biró Károly.

Ötömszi Magyar György.

re t keblében. Szabadka legelső vivője, a becsületbeW ügyekben tekintély. A köztisztelést és közbizalom több ízben kiváló módon nyilvánult egyénisége iránt. A város értelmi és honoratior osztálya 1893-ban Szabadkán a legméltóságosabb polczra: a nemzeti casino elnöki székébe emelte; e tekintetben kiváló érdeme, hogy a casino ma már saját palotájában van elhelyezve.

Id. Frankl István, kir. főgimnáziumi igazgató. Id. Frankl István negyven év óta hátor és kitaró harczoza a magyar közművelődésnek nemcsak Szabadkán, hanem egész Bács megyében. Mint tanár, igazgató, tanfelügyelő és ismét főgimnáziumi igazgató részint a politikai, részint a nemzetiségi aspirációk magas hullámveréséi között ugy hivatalos, mint polgári hazafias kötelességeit a magyar művelődés s a magyar állameszme védelmében, izmosításában teljesít. 1857-ben a szabadkai gimnáziummal mint tanár, utóbb mint igazgató működött 1870-ig. A város által alapított zeneiskola is reá bízott, 1869-ben pedig a népoktatási törvény meghozatala után népevelési ügyeinek berendezését Szabadka az ő tervezete szerint eszközölte mint községi tanintézeteket és az 1869/70. tanévre 26 új népsiskolai osztályt nyitott, még pedig az ő határozott föllépésére és javaslatára a 26 új tanítói állomás közül 13-at nótanítók számára, és ezzel nemcsak Szabadkán, hanem az egész megyében meg volt alapítva a nótanítók intézménye, ugy, hogy ma már alig van a megyében község, ahol egy vagy több nótanító nem működnek, ami ugy a házi ipar, női kézi munka fejlesztésére, mint e vidék főleg akkoron nagyon is elhanyagolt nonevelésére igen nagy fontossággal bír. Hogy az ezen intézményhez füződő érdekeket mindenkorra biztosítsa, nem nyugodott, míg az állam Szabadkán a város hozzájárulásával állami tanítónépképző intézetet nem nyitott, melyet 1871-ben ő rendezett be, koronkint maga igazgatót s főleg a délvidek nem magyar ajku családai részére is keresett intézett emelte. Az iskolák szervezése s az érdekeltek megnyerése körül tanusított erélye és tapintata magára vonta a közköztáti kormány figyelmét is és a tevékeny tanfériut elhódította Szabadkától: 1870-ben bács megyei másodtanfelügyelővé nevezte ki: 1872/73-ban a zombori állami főgimnázium felügyeletével Liza meg. 1875-ben pedig az Ujvidéken megnyitott kir. kath. magyar főgimnázium élére állította mint igazgatót s az intézetet a gyakran igen heves nemzetiségi igazgatásokkal szemben a délvidek egyik legtekintélyesebb középiskolájává, kiható erejével a magyar állameszme védelméstájává emelte a csaknem egészben idegen ajku vidék közepette. E minőségében nem kis horderejű vállalkozása volt ugy politikai, mint magyarosodási tekintetből, hogy Ujvidéken 1875-ben „Ujvidék” ezim alatt az első magyar politikai és társadalmi hetilapot alapította, melyet 4 és fél évig maga szerkesztett, küzdeve bátran és tapintatosan a magyar állam érdekeiért, küzdeve a nemzetiségi szelsőségek ellen, tisztelget követelve a magyar nemzetiségnek és annak befolyását gyarapítva politikai, társadalmi és közművelődési téren egyaránt. A lap még ma is fennáll s nem kis része van abban, hogy ma már Ujvidéken oly politikai irány van túlsúlyban, mely hazánk érdekében terakennyítőleg hat. Mind-ezekért a királyi elismerés magas ténye is része lon, mert 1885-ben a tan- és közügyek terén kifejtett hasznos működése elismeréséül a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntettetett ki. 1890. végén 33 évi közszoigálat után a magán-

életbe vonult, de azért most is folytatja hasznos működését a társadalmi élet és tanügy javára. Ez idoszakból legkiválóbb alkotása, hogy levéltári kutatások alapján megírta Bács-Bodrogh vármegye egyetemes tanügyi történetét, mely a megye millenniumi Monografiájában jelent meg s annak egyik legértékesebb közleményét képezi; ugyanott jelent meg tőle Bács-Bodrogh megye ethnografiája is, képekkel illusztrálva. Irói munkálkodása mellett azonban nem hagyja el az ő legkedvesebb otthonát, az iskolát sem. Mint városi bizottsági tag élénk részt vesz Szabadka közép- és népsiskolai ügyeinek továbbfejlesztésében s mint az igazgatótanács tagja, az állami tanítóné-képző felügyeletében. Bő tapasztalatának minden irányban igen sok hasznát veszik s nemzeti irányu törekvéseinél

Mária-Terézia-templom.

fogva is azokat az illetékes körök készséggel értékesítik. Így történt legutóbb is, hogy az iskolaszék polgári fiúiskolájának igazgatását neki adta. Nincs kétség benne, hogy a fontos tanintézet az ő tapasztalt, pihenni nem tudó és nem akaró kezei alatt csakhamar fel fog virágozni s ez iskola is az egységes magyar társadalom egyik tápláló forrása lesz Szabadkán.

Freudenberg Márk, Freudenberg Márk született 1831-ben Nyitrán, hol a gimnáziumba jártatták szülei. A hatodik osztályt a lévai piaristáknál járta, mikor is a szabadságharcz riadó kürtje őt is előszólította azok közé, a kik mint honvédek zászló alá csoportosultak. Résztvett mint tiszt a többek közt a mezőkövesdi, nagykaplnai és a szolnoki átközetben. Árokzálláson, a hol Kossuth Lajos tartózkodott, az ő százada rendeltetett ki díszörsgéne. Ez alkalommal tüntette ki Kossuth megszólítással, mondá arra vonatkozva, hogy a zsidok melyi lelkesen viselik magukat a csatáért: »Husz-ezren vitézül harczolnak hadseregemben.» Tevé-

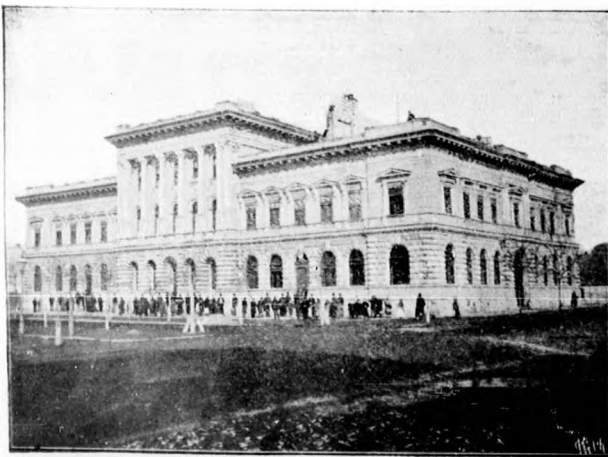
kenységének fénypontja Budavár ostroma volt. 1849. május 21-én az első bástya ostromában vett részt. A debreczeni esata után Békés-Gyulán fogásba került és mint fogoly jutott már a szomorú emlékeztető világiosi fegyverletétl idejében Aradra. Hosszú bujdosás és üldöztetés után, belefáradva a sok küzdelembe, visszavonult Török-Szt.-Miklósrá, hol mint nevelő tartózkodott. Török-Szt.-Miklósról Lovasberénybe ment, hol mint magyar nyelvtanító négy évig működött; a tanítói pályáról lemondván, Bács-Almásan részint gazdálkodó, részint kereskedő volt. 1868/69-ben a zsidó kongresszus követválasztásához előkül a megye részéről kiküldetett; később a keüflet, utóbb pedig a szabadkai izrszent-egylet elnökévé választott, a mely tiszlet most is betölti, nemrégiben pedig városi képviselő lett. 1887. évi január 5-én lett a szabadkai kir. törvényszékhez mint keresk. elnök megválasztva, a mely tiszlet a mai napig szakértelemmel és odaadó ügybuzalommal töltötte be; nemkülönbön 1879. évben a vallási- és közoktatásügyi miniszter kinevezte a helybeli állami nótanító-képezdénél igazgató-tanácsossá s érdemei elismeréséül lett ő Felsőleg által a mult évben kir. keresk. tanácsossá kinevezve.

Szentiványi József Nándor, született 1834-ben Szabadkán. Okleveles gyógyszerész, e nemben tanulmányait Bécsben végezte. Egyike a város legismertebb alakjainak. Mint műmaceenásnál tartja a szabadkai zeneintelligencia kamara-zeneestélyeit. A magyar vendégszeretet ritka példányá, Reményi Ede, Beliczay Gyula, id. Ábrányi Kornél, kik nála voltak szállva, tanuskodhatnak erről. «A szabadkai takarékpénztár és népbank» és a «Kereskedelmi s iparbank» igazgató tagja.

Matuzsich Máttyás, Szabadka prépost-plébánosa. Szül. Szabadkán, 1847. okt. 22-én. A középiskoláit szülőhelyén és Kalocsán végezte, hol papi kiképeztetését is nyerte: 1872–1875-ig Monostorszegen működött mint káplán, azóta állandóan Szabadkán; mint hitoktató, a különböző intézetekben foglalkozott, 1885. óta a szabadkai Szent-Teréz-egyház plébánosa; 1887. óta a Buda melletti Révről nevezett prépost és esperes. A *katholikus öntudat ébresztésén fáradozik*; e célból létesítette 1885-ben a *katholikus legényegyletet*, 1888-ban a *Szent-Vincze-egyletet*. 1893-ban összehozta a bácsmegyei kath. nagygyűlést, 1896-ban megalapította a szabadkai *katholikus kört*. Hittuzgó főpapja Szabadkának s mint ilyen, a városi törvényhatósági ülésen a *katholikus érdekeknek* hathatós támogatója.

Ülömösi Magyar György, 1848-ban született Budapestben. Középsiskoláit Szabadkán élvegezte, a bécsi Theresianumban nevelkedett, mely után Budapestben a jogot hallgatta. Magyar Lászlónak, a híres bíbei alkirály és Afrika-utazónak féltestvére. Mint kitűnő gazdász, nemcsak Szabadkán, de egész Bácskában is ismeretes. Buzgó tagja a szabadkai löversenyegyletnek.

Milassin Jakob nyugalmazott kir. járásbíró, törv. hat. bizottsági tag, született Szabadkán 1825. évi ápril 17-én. Iskoláit Szabadkán, a felsőbb osztályokat Egerben a lyezeumban végezte, a hol tanulótársai voltak Bende Imre nyitrai, Lichtensteiger Ferenc timini püspök, Hiros Mihály pápai praebátus és nagyprépost, Bemázy Imre kormánybírányai prépost-plébános. Ezekkel s többi iskolatársaiakkal 1892. évi június hóban ötven éves találkozókkal volt Garam-Szent-Kereszten, mely lélekemelő jelenetekben annyira gazdag volt, hogy azokról az

Szabadkai takarékpénztár és népbank.

Elemi iskola.

országok lapok is megemlékeztek.) A negyvenes években Szabadkán Czorda Bódoggal a hazafias érzések istápolása céljából a „baráti kör” című közművelődési kört alapították, nagy mérvben hatva ezen kör és az az által kiadott lapban kortársaik lelkesedésére. 1817-ben Budapesten a köz- és váltó-ügyvédi vizsgát letévén, Szabadkán ügyvédi gyakorlatot folytatott, majd utóbb buzgó működése és erélyes fellépése folytán Ó-Kanizsa község rendezett tanácsú várossá emeltetvén, 1848. évben a város főkapitányává választották. A szabadságharcz folyamata alatt az ó-kanizsai nemzetőrséget szervezte s mint annak kapitánya, a Szent-Tamás alatti csatározásban is részt vett. Az ötvenes években mint zurnaliszta szolgált a közügyet s a Pesti Naplóban a magyarság és a magyar állameszme érdekében írt lelkes cikkeket, de különösen a magyarság elnyomatását élénk színekkel esetelő felségfolyamodványai miatt számos denuncziáció, sőt hatósági üldözöttségnek volt kitéve, a bírói eljárás folyamán azonban társaival együtt felmentve lett. Br. Rudics kir. biztossága alatt ő vezette a tiszta-koronai kerület magyar érzelmű értelmiségének mintegy 80 tagból álló küldöttségét a kir. biztos elé, mely küldöttség a vojvodinának megszűntetése s az anyaországhoz leendő csatlóása érdekében járt. A magyar alföldi értelmiségének ez időben Ó-Kanizsa volt a gyűléshelye, s annak lelke, vezetője irányadója, szószólója Milassin Jakab volt. 1861. évben az ó-kanizsai járás főszolgabírája, majd utóbb megyei ügyész lett s ezen állásban működött mindaddig, míg a kir. bíróságok 1871-ben szerveztetvén, a szabadkai kir. járásbírószág vezetőjévé nevezetett ki, mely állását 1891. évig töltötte be. Szülővárosa közéletében mint a törvényhatóságnak 1865. évtől

szülőhelyén, Szabadkán kezdte, Pécselt folytatta és Budapesten végezte, hol ügyvédi oklevelet nyert 1848-ban. Önévelmi harcunk alatt mint nemzeti főhadnagy teljesíté honfiai kötelességét. A forradalom után jónak látta pályát változtatni; hazajöve átvette atyja vaskereskedését, a mely csakhamar

Iványi István.

felvirágozott s neki dúsan jövedelmezett. Nagyszámú családjából atyai gondnal fölnevelt fia mind diplomátikus férfiak és tekintélyes állásban vannak.

Vermes Gábor. Szabadka nábobja. Tettdús élet-pályája bár ősz fűrtökkel veszi körül homlokát, de a férfui tevékenység erős energiával egyesül benne még mai nap is. Született 1821-ben Buda-

vereket szerezzen be; a város ezzel Vermes Gábor bízta meg, ki Temesvártól br. Pirret altábornagytól erősen követelte ezt, mire br. Pirret már május hóban azt felelte: „Mit nekem a maguk minisztere, én Bécsből ellenkező parancsot kaptam”. A szőregi csatában esett át a vérkeresztségén. Budavár ostromáig az alsó-Duna védvonalánál volt alkalmazva, betegsége azonban birtokára visszavonulni kényszeríté. Midőn Windischgrätz Szabadka felé közeledett, neki is menekülni kellett. Lugosra, majd Orsovára ment, hol Kossuth kíséretében Widdinbe érkezett, majd Sumlára internálták, azonban innen megszököve, az angol konzul segítségével Konstantinápolyba, innen pedig Marseilles-be ment; majd Párisban, Lyonban és Strassburgban tartózkodott. Párisban Teleky Lászlóval, Vukoviccsal és Horváth Mihályval hozta össze bujdosó sorsa; itt bízta meg őt Teleky azzal, hogy Kossuth memorandumát Londonba Pulszkyhoz vigye. Innen aztán Hamburgba jött és Brazíliába szándékozott menni, de édes anyja kieszközölte, hogy Budapestre visszatérhet; azonban még így is hosszas zaklatásoknak volt kitéve, vagyonát is a szekeresvonalon folytat csak nagy későn kapta vissza s azóta gazdálkodik. Mint ellenzéki férfiut, két ízben buktatta meg a hatalmon levő párt az országgyűlési képviselőségénél. (Fia, Vermes Béla azonban szabadlevű programmal alapján Szabadka képviselője. Az utolsó választásnál szó volt róla, hogy fia ellen léptessék fel.) A jellemző szilárd férfiut, Szabadka Crúsusa, most előkelő nagy családja körében boldog és nyugodt életet él. A szabadkai takarékpénztárakban naponként megfordul s a szabadkai nemzeti casinóban filléres kalabriszt játszik s ritkán vesz el egy koronát. Bizony sokan tanulhatnak tőle.

Gaál Ferencz.

Gaál Ferencz, dolgozószobája.

Sziebenburger Károly.

kezdve — kevés megszakítással — tagja, nem tsekély szerepet tölt be s mint ékes szavú szónok, közéleti munkájának, örvend. Mint tanulmányos és keretész, érdemei nem csekélyebbek a közügy terén elért érdemeinél. Kertészeti érdemei annyira köz-tudomásuk, hogy József főherczeg ő fensége már két ízben felkereste kertjében a megészerte ismert rózsakirályt.

Dr. Rádics Péter, egyetemi orvostudor. Messze-földről keresett jeles fogorvos és Szabadka társadalmi életében közserzetben álló férfiut, született Szabadkán, 1851. Gimm. tanulmányait részben Szabadkán és Pozsonyban végezte s a bécsi egyetemen 1880-ban orvostudori oklevelet nyert. Szülővárosába térve vissza, itt gyógyító kezét nemcsak Szabadka, de a vidék is széles körben igénybe vette. A szerb hitközségnek és a szerb dalárdának elnöke és tisztb. városi főorvos.

Varga Károly, ügyvéd. A régi gárda vezérlő alakja, kedvelt egyéniség, szül. 1838-ban Szabadkán; ugyanitt, Budapesten, Bécsben és Gráczban tanult. 1863. ügyvédi oklevelet nyert, 1869. már Szabadka város országgyűlési képviselőjévé választott meg és 4 cikluson át Szabadkát képviselte balközép, majd mérsékelt ellenzéki programmal. Ezután Szabadka társadalmának szentelte tevékenységét, 1887. febr. 2-án alapította meg «A szabadkai gazdák és iparosok hitelszövetkezelé» és ez időtől fogva ennek állandóan vezérigazgatója. Mint sportman, a szabadkai „Nimrod” vadásztársaság elnöke. Az ipar-tisztület ügyésze, stb. Mint értéképítője s városnak, a közügyekben kiváló szerepet visz; a fel-szólalásai a közgyűléseken az érvek súlyával hatnak. Id. Váli Béla Szabadka társadalmának egyik legveteránabb alakja; szül. 1826-ban, tanulmányait

pesten, gimnáziumi tanulmányait Szabadkán, a jogot Budapesten végezte; nem hiába, hogy Szentkirályi Móricz és Snellertich Bódog voltak princípálisai, de még nem volt 19 éves, a midon kifűrtetással ügyvédi vizsgát tett. A megyénél kezdte mint tiszteletbeli aljegyző szolgálatát; azonban a szabad gondolkodású fiatal tisztviselő nem tűrhet-

Idősb bajsai Vojnich Sándor a város legtekintélyesebb és leggazdagabb egyéniségeinek egyike, lovasias és jellemző férfiut; nemcsak Szabadka, hanem az egész Dél-Dunán is ismeri, nemcsak férfias jellemét s aczélzilárd akaraterjét. Született Ó-Moraviczán, 1836-ban, középiskolát Szabadkán, a műegyetemet Bécsben végezte; majd a hadsereg kötelékébe lépett s mint huszárfőhadnagy 1860-ban megvált ezredétől és nagy birtokán gazdálkodni kezdett. S e téren maradandó érdemeket szerzett; a lo- és szarvasmarha tenyésztéséért nem egy kiállítás érmei ékesítik e magyar Cincinnatust; így 1885-ik évben lovaíért, mint kitűnő könnyű hűtások, az első díjat, szarvasmarhatenyésztéséért a II-ik díjat nyerte. A millennáris kiállításán pedig a fél-velőtenyésztéséért díszokmányt nyert. Adjon isten sok ily gazdászt a hazának.

Szabadka vallásfelekezetei.

Szabadka népessége régi időkől kezdve csaknem kizárólagosan katolikusokból állott s mai napig is a más vallásfelekezetűek száma elenyészőleg csekély. Szabadka történetének lapjai a vallási türelmetlenségből kifolyó nagyobb mérvű surlódásokról nem emlékeznek meg. Az Isten dicsőítésére emelt templomok sohasem üresek. Telvék a templomok nemcsak vasár- és ünnepnapokon, hanem hétköznapokon is.

Az uralkodó vallás nagyon természetesen a római katolikus vallás. A mély vallásos érzület a római katolikusoknál templomaik

Dr. Csillag Károly.

vén b. Rudics József akkori főispán bürokratikus eljárását, csakhamar otthagya a megyét és nagy birtokán gazdálkodni kezdett. E téren érte önévelmi harcunk kitörése, a melyben mint nemzeti kapitány s később mint vadász-főhadnagy jelentékeny szerepet vitt. Mészáros hadügyminiszter utasította Szabadkát, hogy Temesvárról fegy-

építésénél is nyilvánul. Alig van Magyarországon oly város, a melynek oly szép katolikus templomai volnának. Mértékföldre látható már a *szent Teréz-templom* hatalmas két tornya; sugar tornyával nyulik fel az ég felé a *szent Ferenczrendiek* temploma s a múlt évben épült két külvárosi templom: a *szentgyörgyi* és a *szentrókusi*, bensőbb áhitatra ragadja a lelket. A bizaneci stílyben renovált *Rókus-kápolna* a város közepén van. Ódonszerű stílye által vonja magára a figyelmet a *görög n. e. temploma*. A *zsidó templom* már kevésbbé felel meg céljának. Új templom építése a legközelebbi évek alatt várható. A protestáns vallásfelekezetek szegénységök miatt kevésbbé alkalmas iskolái helyiségben tartják meg az istenitiszteletet. Szabadka 74,000 lakosságából a *görög nem egyesültek* száma két és fél ezer, az *izraeliták* megközelítik a háromezretet, a két *protestáns* egyház hívei alig ezer lelket számlálnak; egypár unitárius és nazarénuson kívül a lakosok közül 68,000 római katolikus.

Szabadka irodalma és művészete.

A hírlapirodalom Szabadkán nem áll azon a fokon, a mely a nagyvárost méltón megilletné. Nincs naponként megjelenő lapja, pedig több kiváló irodalmi erő lakik e város falai közt. Hetenként egyszer-kétszer megjelenő lapok a legközelebbi múltban is még országára szóló kiméltelen harczokat folytatnak pártszempontokból, a mely számtalan esküdtészeki tárgyalásra szolgáltatott alkalmat; a jelen évben azonban «a tenger csendes».

Paukovich Andor, az ügyvédi kamara elnöke.

A most Szabadkán megjelenő lapok: *«Szabadkai Közlöny»* (szerkesztő Heringer Sándor), *«Bácskai Ellenőr»* (szerk. Stoczék Károly), *«Szabadkai Hírlap»* (szerk. Székely Simon, főmunkatárs Szebenburger Károly), *«Népszava»* (szerk. Terbe Vincze), *«Szabadka és Vidéke»* (szerk. Czeisz Máté), *«Iparosok Lapja»* (szerk. Pataki Lénárd) és a bunyevác nyelven megjelenő *«Subotice Novine»* (szerk. Karanovich Mladén) és a *«Neveu»* (szerk. Matkovich Miklós).

Irodalmilag foglalkoznak még: *Jámbor Pál* (Hiador) az agg költő, a jeles tollu *Milko Izidor* (tárca- és novella-író), dr. *Csillag Károly* (humoros tárczaíró), *Iványi István* (történetíró), *Tones Gusztáv* (paedagógia és irodalomtörténet), *Szebenburger Károly* (colaradó, hírlap- és tárczaíró), *Révész Ernő* (tárczaíró), *Baki Gedeon* és *Buchvald Lázár* (törvénytudomány). A zeneirodalom terén kivált *Gaál Ferencz*.

Dr. *Csillag Károly* 1862. május 12-én született Kishegyesen (Bács-Bodrog megye). Kora ifjúságában már saját szárnyaira bocsátva végezte gimnáziumi tanulmányait Zomborban, Szabadkán és Szegeden, ahol az önképzőkörökben már irodalmi tevékenységet fejtett ki. Leginkább a lyra és humoros írás terén. Tizenhat éves korában már bekapotgatott cikkeivel a fővárosi élelapoknál és ettől kezdve volt munkatársa a Bolond Istóknak, melynek hasábjain jogászkorában megalkotta *«Verbőczy Aladár»* humoros alakját. Jogászként Budapesten töltötte

el, ahol tág tere nyílt a jogi praxis kuriózumait összegyűjtőetemi és kartársai ferde szellemességét mulattatva reprodukálni. Munkatársa volt itt humoros tárczáival több jogi szaklapnak és a *«Ügyvédek Lapja»*-ban gyakran jelentek meg *Verbőczy* írásai. Tevékeny részt vett a budapesti *«Ügyvédjelöltek Köré»*-nek megalapításánál és többször tartott a körben a jogi szakba vágó felolvasásokat, a

Haverda Mátás, főgymnáziumi igazgató.

melyek közül a legsikerültebb volt a *«vidéki pravis»* című. A jogi tanulmányok befejezése után Szabadkára ment, ahol hosszabb ideig a *«Szabadkai Hírlap»*-ot szerkesztette. 1893-ban az ügyvédi oklevelet kapta meg, amikor is állandóan Szabadkán telepedett le. Még ügyvédjelölt korában megválasztotta a szabadkai városi ellenzék képviselőjének és ezen minőségben a törvényhatóságnál, különösen az egyházpolitikára vonatkozó bizalmi kérdésben a kormány mellett foglalt állást és élénkebb részt vett a nyilvános vitáknál. Azóta kiadta *«Verbőczy Aladár»* különös jogeseteit és *«Humoros tárczáit»*.

Dr. Fornszek Béla, a szabadkai kir. törvényszék elnöke.

A múlt évben megpróbálkozott egy politikai napilap szerkesztésével, de a *«Bácskai Naplót»* csak egy hónapig tudta kiadnia fentartani. Megjelentek több alkalmatlan alkalmi költeményei is, amelyeket vidéki színpadokon gyakran előadtak. A milleniumi alkalomra megírt *«Nemzeti Fohász»*-át a kiállítási időnyben az ország összes dalegyesületei nagy sikerrel adták elő.

Gaál Ferencz, zenede-igazgató. Az újabb magyar zenészművelődésnek egyik legalaposabb tudás, legtermékenyebb s eszmegazdag képviselője. Ezelőtt husz évvel művészeti tulajdonságai már oly biztosan nyilatkoztak meg nála, hogy az országos m. kir. zeneakadémia akkori vezetői és tanárai: Liszt Ferencz, Erkel Ferencz, a legszebb jövőt jósoltak neki. Nagynevű mesterei nem is esalatoztak benne. Gaál F. született Szacsányban (Nyitra vármegyében), 1860. márczius 27-én. Budapesten lépett be előbb a nemzeti zenébe s utóbb az országos m. kir. zeneakadémia hallgatói közé, hol a kiszabott négy évi kurzust fényes eredményel végezte be, kitűnő jelzésekkel akadémiai oklevelet nyert s azzal 1882. évben a szabadkai zenede-igazgatói állást nyerte el az ottani egyházi karnagysággal egyetemben. Összes műveinek a száma ma már jóval túlhaladja a 100-ik-opusz számot. Ezek közt találhatók nagy zenekarra és énekkarokra írt nagyszabású művek, minők pl. az *«Ideál»*, a *«Róza temetése»* s más nagyobb szerzemények. Legnagyobb s legkihívatóbb tevékenységét azonban a magyar férfiak mezején fejtett ki, melyek szelbtenen el vannak terjedve s melyekkel úgy az országos dalár-egyesület ünnepségein, mint a hazai dalegyetek műsorán állandóan találkozni lehet. *«Honfidal»*, *«Épilóg»*, *«Bilincs»*, *«Fohász»*, *«Hazám»*, *«Vándordal»*, *«A szerelem»*, *«Imádságom»*, *«Olasz dalok»*,

«Nemzeti fohász» (millenniumi összkar) a legismertebbek s elterjedtek. — Legközelebb az országos magyar dalár-egyesület ez idei millenniumis dalünnepére kitűzött eredeti *«Műdal»* és *«Népdalcsokor»* pályázatnál is ő nyerte mind a két első díjat. Egyházi zeneművei közt főleg C-dur miséje és «papai himnusz» válik ki, melyért XIII. Leó pápa már két ízben is kitüntette. Liszt Ferencz és Wagner Rikárd több szerzeményét sajátkezűleg irt elismerő sorakkal tüntették ki.

Iványi István. Szabadkán nincs munkásabb kéz, mint Iványi Istváné. Mű- és hangya-szorgalom egyesülnek benne, mint író, mint szervező tehetség ritkítja párját. Erdemei méltatását a következőkben adjuk. Iványi István Lugoson, Krassó m. született, 1845. december 17-én. A középiskolákat Lugos, Temesvár, Kecskemét, és Szegeden végezte. 1875-ben Szabadkán választott meg tanárnak, 2 év óta szem-baj miatt nyugalmában van. Az irodalom terén 1870. óta működik, magyar német és latin gimn. tankönyvet adott ki, majd Szabadka történetét 2 kötetben, Bács várm. történetét, helységnevtárát 2 kötetben, a tiszai határvidék története s a vármegye és Szabadka történetére vonatkozó 130 cikket. A társadalomban a helybeli nemzeti kaszinó könyvtárosa és választmányi tagja (a könyvtárát ő teremtette). 1880-ban az evang. egyházat szervezte és annak felügyelője volt 1890-ig. Bács-Bodrogh várm. tört. társulatot megeremtette és alelnöke lett annak is 5 hó alatt. A gimnáziumban a tanári és ifjúsági könyvtárt újjíateremtette. 1892. óta ismét egy közkönyvtárt és muzeumot létesített, melynek szintén könyvtárosa volt.

Szebenburger Károly a szabadkai főgimnáziumban negyedszázad óta a *«Történelem tanára»*. Szül. Szabadkán, 1849-ik évben. Tanulmányait a szabadkai főgimnáziumban és a budapesti tud. egyetemen végezte. Szabadka társadalmi életének egyik legismertebb egyénisége. *Kezvelt tárczaíró* és *Szabadkán legrégibb szerkesztő*. 1876. óta mint szerkesztő és tárczaíró működik az irodalom terén. Kiváló ügybuzgalommal foglalkozik a magyar színügyvel s.

Deák Péter, a szabadkai kir. törvényszék ügyésze.

mint ilyen, már évtized óta a szabadkai *színügyi bizottság elnöke*; alig van magyar színész, kit személyesen ne ismerne és viszont. A *«Király-díjat»* nyert szabadkai önk. tüzoltóságnál mint *szakaszpáncsnok szerepel*. Mint irodalmi embert, szülővárosában az a megízeltetés érte, hogy a nyolcvanas években kiadott *«Tárczalevelei»* a megjelenés napján a könyvkereskedésben teljesen elfogytak. *Szabadka jelen monografiáján* is ő *szakavatott tollából* ered.

Szabadka tanügye.

A kié az iskola: azé a jövő. Szabadka iskolái kisedővőitől kezdve főgimnáziumáig mind a magyar közművelődés lakosságában állnak; daczára annak, hogy lakosságának fele szláv ajku, tanítézetibeiben az oktatás nyelve mindenütt a magyar.

A kisedővős terén, annak meghonosítását illetőleg, hazánk legelső városai közé tartozik: már a 40-es évek közepén volt óvodája, jelenleg pedig 8 ilyenmő intézete van, melyek számára most készül a paedagogia követelményeinek megfelelő új kisedővőket építeni.

A népnevelést szabályozó 1868. évi 38. törvénycikk létebelépte óta nagy arányokban fejleszti a népoktatás ügyét; néhány év előtt közel félmillió költséggel emelt öt palotaszzerű épületet a város ugyanannyi pontján elemi iskolák számára s ma már a város belterületén 56 tanteremben ugyanannyi tanító és tanítónő vezetése alatt nyerne oktatás,

a nép gyermekei nemek szerint különválasztva. Hasonló gondban részesíti a tanyai nép művelődését is és ez idő szerint 19 tanyai iskolát tart fenn nagy határának oly pontjain, hol a lakosság eddig nagyobb számban verődött össze, melyek közül 14 helyen fog a tanyai élet viszonyainak megfelelő új iskolaház emeltné a jövő évben.

A népnevelés fontosságát egész teljességében fogja fel s az elemi iskolákon fölül magasabb foku népoktatási intézetek állításáról is áldozatkészséggel gondoskodott, mert virágzó polgári leányiskoláján kívül van 5 év óta polgári fiúiskola is, mely már négy éves tanfolyammal bír. Betetőzi népoktatási tanintézetét az állami tanítónő-képző intézet, melynek számára most épített 110 ezer forint költséggel a belakásra is berendezendő kétemeletes palotát az államnak, melyre nemcsak magának, hanem az egész délvidéknek hoz hazafiai áldozatot az ezen intézetben nevelt és nevelendő magyar szellemű tanítónők képzése által.

Legújabb alkotása a városnak a földművesiskola, melyet az ő költségen az állam rendez be s lát el tanerőkkel a város által az

Vucics Tivadár.

államnak e célra átengedett 300 holdnyi területen. Az ide szükséges épületek felállításán már serényen dolgoznak s bizonyosra vehető, hogy e különben is földművelő város kiszámíthatlan hasznára a fontos tanintézet ez év szeptember havában áldásos működését meg fogja kezdeni.

Ha még hozzávesszük, hogy Szabadkának több osztályra berendezett alsóbb foku iparos- és kereskedelmi tanoncziskolája is van s megemlítjük, hogy összes népoktatási intézetei évi fenntartására az építkezéseken felül 130,000 forintot fordít, beszámoltunk Szabadka népoktatási ügyeivel s számadásunkat felemelt fölvel terjesztjük az ország közvéleménye elé. Nem minden ugyan az még, a mi eddig történt, de az is kétségtelenül bizonyos, hogy a mi megvan, az oly alapot képez, a melyre a jövőnd fejlődés egész nagyságában szilárdul támaszkodhatik.

A népnevelés érdekeinek ápolása mellett a tudományos pályákra való nevelés is régi hazafiai gondjai közé tartozik Szabadkának. Főgimnáziuma már több mint 100 év óta áll fenn s Szeged után az egész alvidéken a legnépesebb középiskola, rendszeren 5–600 tanulóval Nem érdektelen itt érinteni azt a felfogást, mely a várost 1859-ben vezette, midőn gimnáziumát 8 osztályúvá emelte. «Szabadkának szüksége volt és szükség lesz tudományosan képzett értelmek, művelt férfiakra; de ezenfelül a szellemi felsőbbtség fegyver is és ezért kell, hogy jövőre hivatalnokaink, ügyvédek, orvosi, tanári állomásaink nagyobb része saját gyermekeink kezeire bizathassék, a mi csak úgy történhetik, ha eszökökről is gondoskodunk, melyek a tudományos képzetést lehetőséggel tesszük.» E józan, okos felfogás vezérli a fenntartó városi hatóságot ma is és az intézet felvirágoztatását a maga részéről minden áldozatkészséggel elősegíti. Legújabb bizonyítéka ennek, hogy egy új gimnázium

palota építésére 200 ezer forintot szavazott meg a belváros egyik legszebb pontján, melyen a kész terv szerint megkezdendő munkához már gyűlnek a munkás kezek, hogy 1898-ban az új palotában folytathassa az intézet áldásos munkáját.

De nemcsak a tudományos, a művészeti képzés is évek óta gondja a város közönségének. A művészeti szép iránt való érdeklődésének tanúsága az általa fenntartott városi zenede Gaal Ferencz országosan ismert zeneirő vezetése alatt három zenetánccal, kik zongorára, fuvó- és vonó-hangszerekre meg énekre tanítják növendékeiket egy alsó és egy felső tanfolyamban. A zenede évenként nyilvános matinéban s hangversenyekben mutatja be rendszeren nagy közönség előtt növendékei haladását, miáltal nemcsak az intézet iránti érdeklődést növeli, hanem a zenei érzék fejlesztésére az iskolán kívül is hatni igyekszik.

Kiváló figyelmet érdemel «közkönyvtára» is, melynek létrehozásában, megalkotásában el nem évülő érdeme van *Iványi István* főgimnáziumi nyugalmazott tanárnak, a Szabadka története megírójának, ki épp e hatalmas munka megírásában látási képességét is veszté. — A «közkönyvtár» elnöke *Farkas Zsigmond* ügyvéd, ki egyszersmind e díszes tisztelet a «Nemzeti Casinóban» is viseli.

Ezek Szabadka tényei a közművelődés terén, melyekről elmondhatjuk, hogy a mely város jövőjét ily alapokra fekteti: az biztosan számíthat jövőnd nagyságának, boldogságának elérésére ugy anyagi, mint szellemi téren!

Haverda Mátyás, főgimnáziumi igazgató. A nevelés-oktatás terén már harmincz éve, hogy működik. Született Szabadkán, 1843-ban, gimnáziumi tanulmányait részben Szabadkán és Szekesfehértvárt folytatta, mint bölcsészettanhallgató a budapesti egyetemen nyert tanári képesítést. Kezdetben egy évig Jászberényben tanárkodott, 1868-ban a szabadkai főgimnáziumhoz a latin és görög nyelv tanárának és 1882-ben főgimnáziumi igazgatóvá választott meg. Főgimnáziumunk tanügye az ő kezében nyugszik, a melynek emeléken kitaró ügybuzgalommal fáradozik.

Szabadka igazságszolgáltatása.

A polgárság becsületének és vagyonának kétségtelenül egyedüli őre az igazságszolgáltató törvényszék. Themis istenasszony szolgálatában, «A királyi törvényház» palotájában nagy és hatalmas személyzet működik, élén dr. *Fornszek Béla* törvényszéki elnökkel. A királyi ügyészség egy ügyész-, a kiváló tehetségű *Deák Péter* és két alügyészből áll, a megfelelő segédsemmel. Börtönrendszere mintaszerű és a királyi törvényszékek börtönei közt mind berendezés, mind nagyságra nézve első helyen áll. A járásbírósg is kiváló, nap nap után fárasztó munkát végez. Királyi közjegyzői iroda kettő van.

Királyi közjegyzők: *Antunovich Máté* és *Leovics Simon*. A «szabadkai ügyvédi kamara» 1875. évben alakult. Hatásköre kiterjed a szabadkai, zombori és ujvidéki királyi törvényszékek és ezekhez tartozó tizenhárom járásbírósg területére. Népességére nézve igen sokáig az országban második helyet foglalta el s csak utjában, hogy Szegeden királyi tábla lett felállítva, foglalja el a harmadik helyet. Az alakuláson megválasztott elnök: dr. *Gul György*, 1894-ik évben történt elhunytáig viselte e tisztelet, a mikor az eddigi titkár, *Paukovich Andor* választotta meg. Tagjainak száma az utolsó hivatalos közlés szerint 249. Az ezidőszerinti tiszttákar: *Paukovich Andor* elnök, *Demidor Imre* dr. titkár, *Szabados János* ügyész, *Buchvald Lázár* pénztáros. A választmány tagjai: *Varga Károly*, dr. *Schäfler Mór*, *Gyelms Gerő*, dr. *Békffy Gyula*, dr. *Brenner József*, dr. *Biró Károly*, dr. *Balogh Lajos*, *Radvanovics György* és *Kozma László*. *Tagsági díj 15 forint*.

Említésre méltó, hogy a szabadkai ügyvédi kar között foglalt helyet hazánk legrégibb ügyvéde: *Zomborcsévits Ferencz*, ki ügyvédi oklevélét még 1832-ben nyerte s így mint ügyvéd 65 éve hogy működik.

A kamara kebelében alakult még az «*ügyvédi segélytalap*» is, mely nagyrészt a tagok önkéntes adakozásából keletkezett. Ujjában még egy «*közkönyvtár*» felállítására is elhatározatot.

Dr. Fornszek Béla, a szabadkai kir. törvényszék elnöke. Allig pár hónapja, hogy a királyi kegye a kiváló állásra emelte s egy hónapja, hogy a törvényszék vezetését átvette. Kolozsvárt, 1858-ban született; jogi tanulmányai befejezte után gyors egymásutánban emelkedett: 1881-ben aljegyző Eleden, 1887-ben albíró Berettyó-Ujfaluban, 1890-ben kir. törvényszéki bíró Nagy-Beeskereken, 1894-ben a szegedi kir. táblánál titkár, 1896-ban kir. táblabíró Szegeden s a jelen évben a szabadkai kir. törvényszék elnöke. A helybeli törvényszék személynében nemcsak kiváló jogászt, de ügybuzgó és pártatlan vezetőt nyert.

Paukovich Andor az ügyvédi kamara elnöke. Született Szabadkán 1846-ban. Mind a gimn. tanulmányait szülőhelyén, mind a jogit a budapesti

Varga Ágoston, a szabadkai takarékpénztár és népbank igazgatója.

egyetemen kitanulással végezte s 1873-ban ügyvédi oklevélet nyert. Kitűnő jogász, íródjaja a legkeresettebbek közé tartozik; már 1875-ben az ügyvédi kamara titkárává választott meg s azóta a kitanulások több ízben érték, majd Bács-Bodroghmegye tbeli főügyésze, majd a szabadkai állami tanítónő-képző intézetben az igazgatótanács elnöke, 1894-ben pedig a szabadkai ügyvédi kamara elnöke lett. Komoly, higgadt férfit, éles ész és jellemzilárdság kiváló sajátágai.

Deák Péter, a szabadkai kir. törvényszék ügyésze. Catói szigorral alkalmazza a rideg paragrafusokat a végtárgyalásokon, a társadalmi életben pedig oly jámbor, szelid és közkedveltségű egyéniség, hogy nem sejtene benne senki, hogy ajka bárkire is a «vetkest» hangoztatta. Született 1852-ben Kis-Kun-Halason. Iskoláit ugyanott és a debreczeni akadémián végezte. 1873-ban a bírói pályára lépett a szabadkai kir. törvényszéknél mint joggyakornok. Időközben szolgált szülővárosában, továbbá Kolozsvárt és Gyöngyösön s 1885. óta előbb mint alügyész, majd mint törvényszéki bíró Szabadkán.

Szabadka pénzpiacza.

A kereskedelmi és ipari élet nem oly élénk városunkban és nincsen annyira kifejldöve, mint a többi vidék hasonmagysága városaiban; de azért pénzpiacza egyike a legélénkebbeknek, mert igen szilárd. Pénz van bőven és erről a meglévő pénzintézetek eléggé gondoskodnak. Pénzpiacunk a 60-as években igen lanyha volt, az egész néhány élelmes pénzember kezében volt, kik a helyzetet kihasználta és meggazdagodtak, mert még akkor nem volt pénzintézet városunkban.

Az első pénzintézet városunkban az 1868-dik évben alakult meg és ezen egy pénzintézet fellendülése és gyarapodásának eredménye teremtette meg a többi.

Az 1868. évben a vezérszeretpet vívó egyének belátta, hogy pénzpiacunk állapota tarthatatlan s hogy városunk kereskedelmének, iparának és mezőgazdaságának fejlő-

désére mily nagy hátrány az, hogy nincs egyetlen egy pénzüintézete sem; ezen eszméktől vezérelve, Czorda Bódog, városunk nagynevű fia s néhai dr. Guln György ügyvéd vették kezükbe ezen ügyet s megalapították a «Szabadkai takarékpénztár és népbank»-ot 50 ezer forint részvénytőkével és 7067 forint törzsbetéttel. Az intézet 1869. évi márczius hó 30-án megkezdte működését s azon év végéig 805 ezer forintnyi forgalma volt. A törzsbetétek az 1872–78-ik években részvé-

Dr. Reisner Lajos.

nyekre átkonvertáltak s az intézet fenállásának 10-ik évében ezer darab részvény, darabonként 100 forint értékben, mind be lett fizetve: ezen időben egy részvény piaci ára 370–380 forint volt s még magasabb áron is vették, úgy, hogy az 1896-ik évben 500 forinton felül került eladásra.

Az intézet, mely a helyi politikai s a roszt gazdasági viszonyokat tekintve indult meg, ezen nehézségeket leküzdve, igen szépen gyarapodott s a közönség a legnagyobb bizalommal van iránta, mi a vezetők becsületese s tapintatos működésének köszönhető. A részvényesek évről-évre mindig igen szép osztalékban részesültek; 1896. évben 35 forintot fizettek részvényenként.

Az intézet az 1880-ik évben telket vásárolt a város legszebb helyén s igen szép palotát építtetett 200 ezer forintnyi költséggel; ezen épület legszebb, legimpozánsabb épületei közé tartozik városunknak; az épületben vannak az intézetnek gyönyörű szép tágas helyiségei, ezenkívül ott talált helyet a posta- és táviróhivatal, a magyar királyi adóhivatal, s van még több magánlakás is.

Nagy Mihály.

Az intézetnek az 1896-ik évben pénztári forgalma 19.003.438 forint 32 krajczárt tett ki, a rendes takarékbetétek összege 3.528.886 forint 33 krajczár volt, a tartalékalap 218.200 forintra emelkedett. 1896. évi tiszta nyeresége 62.438 forint 08 krajczár volt. Az intézet ügyeit egy igazgatóság és a tisztikar vezetik, kik a következők:

Igazgató-elnök: Varga Ágoston, helyettes igazgató Joó Nándor, jogtanácsos Paukovic Andor. Felügyelő-bizottság: Zomboresevics Ferencz elnök, dr. Gyorgyevich Szredojec, Haverda Mátyás, Váli Antal és Vermes Gábor. Választmány tagjai: Blau Simon, Freudenberg Márk, Vermes Gedő, Hoffman Máté, Jakobcsics Béla, Kiss Ábel, Kunetz

Ignác, Láng József, Lendvay Antal, Lichenkert András, Lővi Lipót, Magyar György, Manojlovics István, dr. Milikó Izidor, Peics József, Polyákovics Alajos, Rádics János, Scossa Zoltán, Sztantics János, Törley Antal, Váli Béla, Vermes Béla, Vojnics A. Gyula és Yuics Tiivadar. Tisztviselők: Czurda Ede titkár az intézet alapítása óta vezeti annak ügyeit; főkönyvvizető Prodánovic György, pénztárnok Schmier György, könyvelők Hóbl Ferencz, Balog Zsig, Czurda Sándor, Kovács Antal, Hoffman Ferencz, Vojnics Aladár. Gyakornokok: Bonics Kálmán és Prodánovic Péter.

Ezen takarékpénztár szerencsés fellendülése, gyarapodása még több hasonló intézetet támasztott városunkban.

Legelőször is az 1872-ik évben több kereskedő és pénzember megalapította a «Szabadkai kereskedelmi iparbankot», még pedig 2000 darab 100 forintos névértékű részvény által. Ezen intézet is igen szép eredményeket tüntet fel évről-évre. 1881-ben az intézet a Batthyány-utcában házat vett, hol az intézet helyiségei vannak. Az 1896-ik évben összforgalma 15.356.080 forint 52 krajczár volt, tartalékalapja 80.572 forint 21 krajczár és tiszta nyeresége 29.436 forint 42 kr. volt; minden egyes részvényre 10 forint osztalékot fizetett ki. Az intézet igazgató-elnöke Kertész Nándor, vezértitkár Muesy György, főkönyvelő Horvátovcics Ernő, pénztárnok Auberman Miklós, könyvelők Schnei-

Lendvay Antal.

der Bálint és Gergely Antal. Az intézet ügyeit 15 tagból álló választmány s a felügyelő öt bizottsági tag vezetik.

A «Szabadkai általános takarékpénztár részvénytársaság» 1883-ban alakult; Gyelmis Gerő ügyvéd s még többen buzgólkodtak ezen részvénytársaság megalapításán. Alapítókéj 1000 darab 100 forintos részvénytőke képezi. A társaság 1883. évi június hó 10-én kezdte meg működését. 1881-ben már 12.117 forint nyeresége volt és egy-egy részvényre 6 forint osztalékot fizetett ki. A társaság ügyeit Gyelmis Gerő igazgató és Regényi Lajos helyettes igazgató vezetik s az ő fáradszatos buzgólkodásuknak s tapintatos, körültekintő vezetésüknek köszönhető, hogy a társaság mind jobban és erősebben fejlődik, úgy, hogy ezen pénzüintézet maholnap egyike a legszilárdabb és legrendezettebb pénzüintézete lesz a vidéknek. Virágzásának egyik főjele az, hogy a részvényeknek mai átlagos ára 280–300 frton áll és hogy évről-évre több osztalék esik egy-egy részvényre. 1896-ban 16 frt osztalékot fizetett ki részvényenként. A társaság összforgalma 1896-ban 5.236.498 forint 60 krajczár volt, a takarékbetétek összege 996.438 forint 21 krajczár, a tartalékalapja pedig a társaság 13 évi fenállása óta 94.293 forint 58 krajczárra emelkedett fel. Az igazgatóság elnöke Gyelmis Gerő helyettes igazgató, Regényi Lajos és 5 igazgatósági tag; felügyelő-bizottsági elnök Mamusich Ágoston; tagjai: dr. Brenner József, Birkás Gyula, dr. Blau Lajos, Deák Péter, dr. Tóth Béla, dr. Kertész Sándor, Stojkovic Dusán. Tisztikar: főkönyvelő Csajkás Kálmán, pénztárnok Tamasy János, ügyész dr. Siposen-

csics Lázár, könyvelők Rabstein Ferencz, Berkes Antal.

A «Közgazdasági bank részvénytársaság» Szabadka szármottevő pénzüintézetei között a legfiatalabb. 1892. évben alakult meg a magyar ipar- és kereskedelmi bank részvételével.

Az alapítók között volt Szabadka város számos előkelősége: Manojlovich György, Pertich Mihály, bajsai Vojnich Lukács, Manojlovich Szanikó, Mamusich Ágoston,

Hartmann Rafael.

Taussig Vilmos és mások. A közgazdasági bank működésének kezdetén megadta az impulzust arra nézve, hogy a bankkölcsönök kamatlába jelentékenyen mérsékelte és így irányban folytatott tevékenységével a közönségnek nagy szolgálatot tett.

Alapítását követő első években mutatkozó súlyos pénzügyi helyzet és kiváltképpen a szabadkai piac állapota üzleti tevékenységében korlátozta, azonban az intézet kiváló érdemű ügyvezető igazgatójának, Manojlovich Györgynek sikerült az intézetet oly módon megszilárdítani, hogy működését a pénzügyi viszonyok javulásával megerősödve és állandóan gyarapodva felfokozhatta.

Manojlovich György elhunytá után 1891. évben az intézet közvetlen vezetését Lányi Mór vezértitkár, a magyar ipar- és kereskedelmi bank volt főtitkárja vette át. Az intézet jelenleg igen élénk forgalma és az egész megyére kiterjedő üzleti összeköttetésekkel rendelkezik. A közönség körében nagy bizalommal találkozik, mert számos bizonyítékot nyújtott arra nézve, hogy részvényeseinek érdekét a közérdekkel helyes összhangban tudja tartani.

Geiger A. Mór.

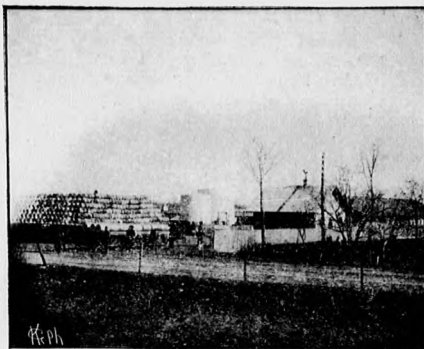
A bank igazgatóságának és különösen elnökének, Pertich Mihálynak és az intézet közvetlen vezetőjének, Lányi Mórnak sikerült rövid idő alatt a közgazdasági bankot a megye legelőbbkelő pénzüintézeteinek sorába emelni és a modern ügyvezetés, párosulva óvatos és megbízható irányelvekkel, e pénzüintézet jövőjének szilárd biztosítéka és gyors haladásának maradvandó eszköze.

A közgazdasági bank alapítókéje 300.000 korona, tartalékalapja 41.000 korona, váltótárca-álladéka 1.133.369 21 korona, engedélyezett és tárcazában lévő jelzálog-kölcsönöknek állománya 3.660.117 09 korona, betétek 1.033.384 90 korona.

Osztalékul adott: 1893. üzletévre 6 $\frac{1}{2}$ %-ot, 1894-re 7 $\frac{1}{2}$ %-ot, 1895-re 8 $\frac{1}{2}$ %-ot és 1896. üzletévre 8 $\frac{1}{2}$ %-ot.

«Zálogház részvénytársaság.» Ezen társaság a fenállott Joó Dezső-féle zálogház és közgazdasági bank zálogházosztályával egyesítve alakult meg 1893-ban 150,000 korona alaptőkével. 1896-ban egy-egy részvényre 8 $\frac{1}{2}$ % osztalékot fizetett ki.

Ezen részvénytársaságokon kívül a szövetkezeti eszmének is igen sok híve van városunkban. Ezen eszmének legteljesebb hívei Varga Károly és Melkay György voltak, kik szövetkezés alapján megalapították a «Szabadkai gazdák és iparosok általános takarékné- és hitelszövetkezetét». A szövetkezet tagjainak száma nincsen meghatározva, egy-egy részjegy ára 20 forint befizetésből áll. A szövetkezet igen lassan és nehezen indult meg, de a kezdet nehézségeit leküzdötte és bátran elmondhatjuk róla, hogy a városunkban alakult ezen szövetkezet a szövetkezetek között első helyen áll s hogy legvirágzóbb; 1896-ban 674 tagja volt 5682 darab üzlet-részszel, összforgalma 8,274,787 korona 12 fillért tett ki, a takarékelvétel összege 594,150 korona 92 fillér volt, a tartalékalap 39,839 korona 88 fillérré növekedett. Egy-egy részjegyre 1896-ban 8 $\frac{1}{2}$ % osztalék jutott. Ezen számadatok teljesen igazolják, hogy a szövetkezeteknek alakítása jogosult s hogy az alakítás nehézségeitől nem szabad visszariadni, mert jó, rendes s pontos vezetési mellett az eredmény el nem maradhat. A szövetkezet ügyeit vezetik jelenleg: Varga

Kőolajlumináló-gyár részvénytársaság szabadkai telepe.

üzlet nemcsak a sorsjegyeknek gyors és pontos lebonyolításában, hanem más pénzügyi tevékenységben is. Kereskedelmi ügykörrel foglalkozó egyesület csak egy van és ez a «Szabadkai Lloyd-társulat», mely a Nemzeti szállodában bir egy kis helyiséggel, hová mindenemű árutözsdei megkeresések jönnek s ott ki is lesznek naponta függesztve az érdeklődőknek.

*

Varga Ágoston. A szabadkai takarékpénztár és népbank igazgatója. A leggazdagabb takarékpénztár igazgatója s nem is virilista törvényhatósági tag, hanem csak választott, a mely bizalmat pol-

kut, Verusity, Vámtelek, Györgyics, Nagyfény és Zobnaticza.

A város birtokterületének fölszíne hullámos földhát; földje az u. n. anthropozóos képződményeket foglalja magában. Birtokterületének kisebb részét, mintegy 13,600 kataszt. holdnyi területet futóhomok képezi, mely idővel részben erdővel, részben szőlőkkel beültetve, megkötetett. A 30,000 holdnyi közlegelőnek nagyrésze szintén homoktalajon van. Szabadka homokterületétől délre le a feltalajt a fekete föld (humus) képezi.

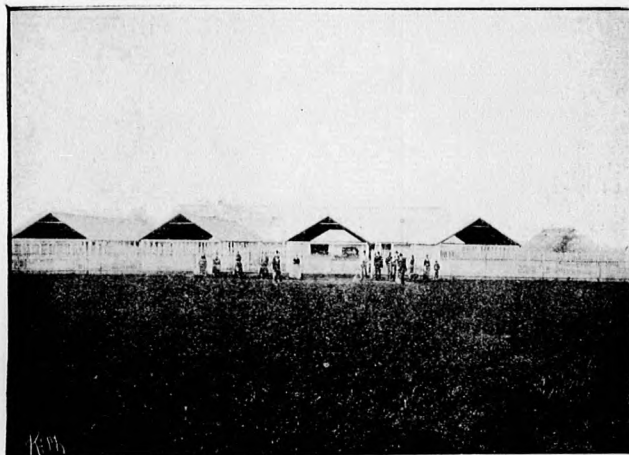
Szabadka város összes birtokterületét egyes művelési ágak szerint következőképpen oszthatni fel:

Szántóföld van	110,239 hold
kert	624 »
rét	3,748 »
szőlő	4,014 »
legelő	30,762 »
erdő	9,603 »
nádas	1,760 »
földadó alá nem eső terület	5,299 »

Összes birtokterülete . 166,049 hold.

Szabadkán az első helyet a földművelés foglalja el. A 17 ezer férfitől 15,800 egyén foglalkozik őstermeléssel. Ezek rendszeren kint a szállásokon, a pusztákban laknak. Mert oly nagy távolságban, oly kiterjedt határban a földet a városból művelni nem lehet.

A földek ára jelentékeny. A távolabbi szántóföldek lánczát 400 frton alul alig kaphatni, míg a közeli ugarföldek láncza 600—700 frtra rug. Öt-hat év előtt a közlegelők-

Hartmann és Conen kivitteli telepe Szabadkán.

Károly igazgató-elnök, Melkay György és Aradszky Lukács h. igazgatók, 12 igazgatósági tag és 24 választmányi tag. Tisztikar: ügyész dr. Mukics Simon, pénztárnok Tuba Mátvás, főkönyvelő Vida Kálmán, könyvelők Ticzkóy István, Lakay József és Kopp Dezső.

1891-ben pénzügyi tanács nagyobb fellendülése folytán az *Osztrák-magyar bank* intézősége városunkban *főkintézetet* állított fel s egész Bács megyére kiterjedő üzletkörrel ruházta fel. Ezen főkintézet létesítése igen jótékony befolyást gyakorolt a helyi s a megyei pénzügyre nézve, ami ugy a kereskedelem, mint az ipar és a mezőgazdaság fejlődésére nézve igen nagy előnnyel van. A főkintézeti bíráló-tanács tagjai a helybeli vagyonosabb osztályból állították össze és tagjai a következők: Freudenberg Márk, Gyelmis Gerő, Hoffman Máté, Kiss Abel, Jakobcsics Béla, Kunetz Ignác, Lendvay Antal, Rádics János, Liehnekert András, Regényi Lajos, Rieger Mihály, Reiter Károly, Taussig Vilmos, Váli Antal, Varga Károly, Ziffer Dávid. A főkintézet vezető-főnöke: Prokisch Ferencz.

Van ezenkívül egy *magánbankház*, mely *Kunetz* Mór tulajdona, ki mindennemű pénzügyletekkel foglalkozik s igen megbízható

gártársai részéről éppen egy negyedszázad óta bírja. Valódi arisztidési karakter. Született Szabadkán, 1840-ik évben. Felsőbb kereskedelmi tanulmányait Budapesten elvégezvén, gazdálkodni kezdett; a közbizalom azonban több irányu tevékenységre szelítte: így lett a bács-bodroghmezei gazd. egyesület és az állattenyésztő egyesület tagja, a löverseny-egyesület igazgatója és üzletvezetője, a takarékpénztár és népbanknál a mostani díszes állására fokozatokra emelkedett, 1870-ben választmányi tag és felügyelő, 1890-ben igazgató-helyettes, 1893-ban igazgató. Munkabíró ember, nagy elfoglaltsága mellett kisebb terjedelmű gazdaságát is maga vezeti.

Vuics Tiadar, szül. 1840-ben Szabadkán. Földbirtokos s több takarékpénztár és banknál igazgató és választmányi tag A művészet terén ismert bácskai maceenas. Humanizmusáról és jótékony-ságáról ismeretes. A törvényhatósági bizottság tagja.

Szabadka mezőgazdasága.

Szabadka összes területének majdnem közepén fekszik. A várost három oldalról szőlők veszik körül. Nyugatról és délről a városi szántóföldek, u. n. ugarok határolják a várost; ezen ugarföldeken tul vannak a városi puszták s ezekben a szállási földek és pedig Tompa, Kelebia, Sebesity, Tavan-

ből előtérvezett futóhomokért is átlag 200 frtot kapott a város — lánczontként.

A földművelői munkálatokat a szegények egy-két lóval, a nagyobb birtokosok nagyszámú ökrökkel, lovakkal és gépekkel végzik. Termése általában igen gazdag, a földjébe vetett magot némely helyen 10—12-szeresen, sőt jobb években 15 magot is ad némely vetés. Buzája minőségre nézve a bánáttival is kiállja a versenyt; ezenkívül terem: rozs, zab, árpa, kukorica, köles, repce, len, kender, dohány, burgonya s különféle zöld takarmány. Nevezetes művelési ág ujabban a szőlő s ezzel kapcsolatban a gyümölcs-termelés; híres a *szercsika*-alma, mint szabadkai különlegesség.

Híres még a marhatenyésztése is, mind mennyiségben, mind minőségben, a mennyiben egyes irányadó s törekvő ur gazda példájára a tehetősebb parasztgazdák is sulyt fektetnek a jobb minőségű fajokra. A mostani gazdáink közt *Vojnich Simon* országos nevet szerzett magának és mintatenyésztéseért többször kitüntetésekben is részesült. A lötenyésztés emelését czélozza a «Szabadkai löverseny-egyesület», mely szeptemberben tartja versenyét. *Sértésenyésztése* nemcsak a helyi fogyasztásra irányul.

A jubitenyestése hanyatlott; nagy lendületet nyert a baromfilyenyésztés.

Legnagyobb földbirtilkosok ez idő szerint: a *Vojnicok, Vermes Gábor, Magyar György, Törley Antal, Törley Gyula, Regényi Lajos, Piukovich József* stb.

Szabadka ipara és kereskedelme.

Az ipar és kereskedelem, a művelődésnek e két tényezője képezik egy haladó korszerű városnak igazí alapföltételeit, a mint a városok egyáltalában az ipar- és kereskedésnek köszönik városias létüket.

Ezt kell Szabadkának is belátnia és a *főnnebbi elveknek érvényt szerezni*, ha valóban egyéb nemes tulajdonságai mellett a valódi nővéra akar emelkedni. E téren azonban, mint nagyobb részben agrikuláris nép, csak a mindennapi házi szükségleteinek előállítására szorítkozik. Ujabbban iparosaink száma és minősége szaporodott ugyan, azonban zöme még alacsony műveltségi fokon áll, úgy, hogy a fővárosi és külföldi gyári, tetszetős és olesó készítményekkel versenyezni nem képes. Nagy számban vannak azonban a helyi földmives lakosság igényeinek és szükségleteinek megfelelő iparosok. Egyes műiparosaink közül: *Montallion József*, a koronás ezüst érdemkereszt birtokosa, a műszövesztet terén tűnik ki; említést érdemel *Jeszenovits Miklós* műlakatos öntője, a melyből a szivattyús kutak hazánk felső vidékeire is importáltaknak és *Nagy Mihály* az asztalosipar terén szerzett magának érdemet Megyeszerte, sőt távolabbi vidékeken is híresék a bunyevácok nők által házilag készített élénk színvegyülékű: *pregasák* (kötők), a melyekből még Blaha Lujza és Hegyi Aranka művésznőink is vásároltak.

A gyáripar terén említést érdemelnek: «A szabadkai téglá- és cementgyár részvénytársaság»; nagy körkemenzėje évi 5 millió gyártási képességgel bír; azonkívül a *Prokes Mihály és Mucsi György*-féle téglagyár. A néhány szél- és szárazmalmok mellett kisebb gőzmalmok is épültek szép számban; ilyenek: *Antunovich Lajos, Sümegi és társa, Szantics és társa, Böhm Mór, Manojlovics, Gyelmis, Bódi-féle* gőzmalmok.

Kőolajfinomítógyár-részvénytársaság szabadkai telepe. Létesült Szabadkán 1891-ben. Csupán raktárnak szolgál, az anyagot Fiume- és brassói gyárakból kapja, és ellátja innen az ország teljes délvidékét. Leginkább a fiumei gyár szolgáltatja az elszállításra szükséges anyagot. Évenként átlag 2000 hordó szállítatik el. A kőolaj a gyárakból tartályokban szállítatik ide, hol az olajtartályokból hordóba töltve lesz s így jön hordókban forgalomba. A telepről a vasutara külön iparvágány szolgál. Amerikai és oroszolaj minőségűek, újabb időben pedig gácsiolaj is szállítatik. A szállítás a városban vashordókban, a vidékre pedig fahordókban történik. Képtünk a telepet mutatja be.

Az 1884. évi ipartörvény értelmében az *«Ipartestület»* hivatalos dolgaiban, képviseli, szabályozza és intézi el az iparosok érdekeit.

Szabadka kereskedelmének föllendülésére igen nagy befolyást gyakorolt a közlekedés könnyítése. E város gazdaságával ilyen sokáig el volt szigetelve s csak könnyékre szorítva. A vasuti összeköttetések által Szabadka az európai vasuti hálózatba vételettel fel és innen, mint valóságos gőzponthoz, hat irányban nyílt meg az ország előtte. A város kikövezeése áltai a forgalom elősegített; és fellendült a kereskedelem számtalan gyári és ipari behozatali árucikkkel, fokozódott a mezőgazdasági ipar, kivitt termékeinek pedig új piacot talált a kereskedelem; mérhellen arányt vett a *gabona-kereskedés*, mely az Alföld e Kánaánjáról hét-hét után számlálhatlan vasuti kocsikkal szállítja terményeit. A *serlésbizalok* nagy kiterjedésű telepeikről viszik áruba sertésüket; bár a mult évi sertészsész itt is szedte

áldozatait. A *lőkereskedést* illetőleg tán az egész országban első helyen áll; francia, olasz, német, görög, török lőkereskedők Szabadkán mindennapi vendégek. A *baromfi-export* pedig soha nem remelt arányokat ért el. London piacán a szabadkai pulykák nem ismeretlenek.

Hartmann Rafael Szabadka indigenája. Született Linzben, 1850. Gimnáziumi tanulmányait szintén ott végezte s ezután kereskedelmi pályára lépett. 1884-ben Magyarországra jött s Szabadkán telepedett meg, általában exportálással foglalkozik s jelenleg e téren nemesak kiváló egyéniség, de egyszersmind a Monarchiában az ilyeszerű legnagyobb és virágzó üzégnek a birtokosa s mint ilyen, dominálja a piacot. Speciálisan baromfi és tojás exportálása évi bruttó egy és fél millió forint forgalmat tüntet fel. Sok ily munkás kezét Szabadkának!

Dr. Reisner Lajos, szül. Szabadkán, 1857 évi Junius 25-én, tanulmányait a szabadkai községi gimnáziumban elvégezvén, jogi tanulmányait a buda-

Dr. Wilhelm Adolf, közkórházi igazgató-őorvos.

pesti és bécsi egyetemeken folytatta. 1882 évben jogtudori 1883-ban ügyvédi oklevelet nyert s azóta mint gyakorló ügyvéd működik. A szabadkai általános ipartestülethez 1886. évben, megalakulásakor, ezen ipartestület mellé iparhatósági biztossá nevezetvén ki, azóta ezen állást folyton s nagy buzgalommal tölti be, mint az ezredéves kiállítás helyi bizottságának titkára működött és az ő irad-

Szilberleitner Ferenc.

hatlan eljárásának tudható be, hogy a város iparos osztálya a városhoz méltó s oly mérvben volt a kiállításban képviselve, a mely azon számos kitüntetésben nyert kifejezést, melyekben a kiállító iparosok részesültek.

Lendvay Antal, Szabadka tekintélyes iparosa, született 1842-ben Szabadkán. Tevékenysége több irányban nyilvánul: iparága a szürszaló mesterség; mint ilyen, a szegedi kereskedelmi és iparkamara tagja. Szabadka virilis képviselője, a szabadkai ipartestület örökös tiszteletbeli elnöke, több itteni pénzintézetek igazgató tagja, a szabadkai családgyámolító-egylet pénztárosa, a helyi, osztrák-magyar bank váltóhír. tagja. Munkás kéz, mely kiváló tekintélynek örvend.

Nagy Mihály, Nemesak a neve Nagy, de iparüzletében is nagy. Egyszerű földmives szülők gyermeke, szül. 1840-ben Szabadkán, hol az asztalos mesterséget tanulta, azonban tudmánygó lelke őt Budapestre és Bécsbe ösztönte, hol több évi szorgalmas munkálkodása után 1866-ban szállóhelyére tért vissza s iparüzletet hamar virágzózni kezdett s neve Szabadkán ismeretessé vált. A mily mértékben gyarapodott anyagilag, épp úgy gyarapodott családja is (14 élő gyermek atyja, üzletében *Józsi*

nevű fia atyjának jobbkeze). Polgártársainak bizalma három ízben is törvényhatósági biz. taggá választotta s mint ilyen, a város képviselőtében résztvett a székesfehérvári kiállításban. Az ipartestület megalapításában is jelentékeny része volt. Az iparkamara pedig, a melynek pótagja, a faparra vonatkozólag megbízta, hogy széleskörű tapasztalatairól évről-évre jelentést tegyen s a kamara éves jelentéseiben gyakran találkozhatunk ezekkel. A társadalomban is közkedveltségű egyéniség.

Szabadka közlekedésügye.

A nagy magyar Alföldnek déli részében Szabadka a vasuti közlekedésnek gőz-pontra; pályaudvarára hatfelől futnak be a vonatok. Éjszakeről Budapestről, délről Ujvidékről a budapest—zimonyi vasut szeli át. Keletről a nagyváradi—fiumei, délnyugatról, Zombor felől szintén ez, nyugatról, Baja felől érkező vonat a dunántúli vidékkel kapcsolja össze Szabadkát; helyi érdekű vasut: az ó-becse—szabadkai, mely a Tiszamellékéről igyekszik a város felé. Teherpályaudvara rendkívül nagy területet foglal el. Naponként 70—80 különféle vonat érkezik és távozik. Indóháza azonban — tekintve a nagy forgalmat — már nem felel meg a szükségleteknek.

Pár hét vagy hónap mulva már villamos vasut fogja a közlekedést a *Palicsfürdő* és Szabadka közt elősegíteni, a melyen most már serényen dolgoznak. A villamos közlekedés a városban szintén e nyár folyamán életbe fog lépni.

A kocsiközlekedést a jó kövezett utak teszik kényelmessé, melyek közül a szabadkai-palicsi 8 kilométerre terjedő kövezett ut érdemel említést.

Szabadka egészségügye.

Kedvező fekvésénél s talajviszonyainál fogva Szabadka egyike az ország legegészségesebb városainak. A multban hazánkat ért járványbetegség Szabadkán is megkövetelte áldozatait, így 1831., 1850., 1866. és 1873-ban kolera dühöngött; ugyanekkor a gyermekek közt a difteritisz pusztított. Az egyiptomi szembetegség elterjedése ellenében Szabadka erőben intézkedéseket tesz, úgy a bel- mint a külterületre a jelen évben trachoma-orvosi állásokat létesített. Egészségügyének kiváló alakosa a *«Mária-Valéria kórház»*, amely nagy áldozatok árán létesítettet s a jelen évben már megnyílt; ahol *dr. Wilhelm Adolf* kórházi főorvos és megfelelő orvosi erők gyógyítják a betegeket, a kiknek ápolását gyöngéd apácák-kezek végzik. E hatalmas kórház egész kis városrészt képez; szak- és a kor igényeinek megfelelő berendezése, a rend, a tisztaság példás, oly mérvben, hogy a budapesti nagynevű orvosnőorvosok mellénylő elismerését is kiérdemelte. A város egészségügyének fejlesztésében érdemeket szerzett *dr. Kertész Sándor* főorvos.

Dr. Wilhelm Adolf közkórházi igazgató, főorvos, született Szegeden 1853-ban. Gimnáziumi tanulmányait a szegedi piarista-gimnáziumban végezte, ahonnan a bécsi egyetemre ment, hol 1877-ben az összes gyógytudományok tudorává avatták. Mint orvos, előbb Szegedvároly telepedett fel, majd hosszabb külföldi tanulmányutra indult, amelyről hazakerülve Szabadkán telepedett meg, hol 1881-ben kórházi orvossá neveztek őt ki. 1886-ban átvette a szabadkai szemkórház vezetését, hol ez év kezdetéig nem kevesebb mint 800 szemoperációt végzett. 1895-ben kinevezték az ujonnan épült Mária Valéria közkórházi igazgató-főorvosává. A trachomás betegek gyógykezeléséért a belügyminiszter őt három ízben részesítette elismerésben.

Szépek és izlésesek a szabadkai gyógyszerárak is, különösen nagy hírnévnek örvend a modern berendezésű *Szilberleitner Ferenc* gyógyszerár. Szabadka ezen legrégibb realjogossultságú gyógy-

szertárát Szilberleitner Ferencz 1895-ik évben vásárolta meg. A gyógytár akkori helyisége díszletes és a czélszerű berendezésre alkalmatlan, gyógytári butorzata pedig avult és rozoga volt.

Első gondja volt tehát, hogy a gyógytárt teljesen újan rendezte be. Ennek kivételénél pedig arra törekedett, hogy a renoválendő gyógyszertár izlés és csinoság tekintetében a legkényesebb nagyvárosi igényeket is kielégítse.

Tetemes költség és nagy műizlés hatottak közre abban, hogy a törekvés sikert ért. A díszesen renovált új helyiség, a nemes styllal és gyó-

foglalkozását otthagya, a hazájának függetlenségeért harcölök sorába állott. Nemcsak fegyverrel szolgált akkor hazáját, de mérnöki tudományával is. Mint mérnök-kari őrnagy, Arad-vár védműveinek restaurálásánál és továbbfejlesztésénél értékesítette mérnöki talentumát. A számkivetés keserű kenyerét több éven át osztotta meg nejevel Konstantinápolyban, míg végre sikerült oly vállalatokhoz jutnia, melyeknél mérnöki tehetségeit értékesíthette. Sorsának e szerencsés fordulata folytán Konstantinápolyt elhagyva, felváltva tartózkodott a keleti tartományok közül azokban, a hova munkája

Szabadkai sportélet.

Szabadka a főváros után az első helyet foglalta el ezen a téren; a palicsi versenyek országszerte ismeretesek voltak, a melyeken nemcsak a hazánkbeli, hanem a külföldiek is versenyeztek.

Az igaz, hogy manapság már nem is ujság, ha a külföld megjelen a magyar verseny pályán, de annál nagyobb dicsőség volt az a nyolczvanas évek elején, mikor még

Szilberleitner Ferencz gyógytári helyisége.

nyörű architektúrával megalkotott és az egész berendezésnek szépséges összhangja ugyszólván látványosság számba megy. — Ez az izlés, ez a csín mutatkozik a gyógytári szerek expedálásában és a gyógytári kényelmességének kialakításában is.

A gyógyszertárt két képen mutatjuk be olvasóinknak.

Skozza Zoltán, a városi tüzoltóság főparancsnoka.

A gyógyszertár Szabadka főterén, az u. n. Szent-István téren, a város központján és legforgalmasabb helyén van. Tulajdonosa Szilberleitner Ferencz, régi budai család sarjadéka. Konstantinápolyban született, 1857-ik évben, hol szülei atyja a világosi katasztrófa után emigrálni kényszerülvén — akkor tartózkodtak. Atyja, Szilberleitner József, mérnök volt. A forradalom kütéteskor békés

szólította. Leghosszabb időt azonban mint a román vasutak építésének társvállalkozója Romániában töltött. — Küzdelmes életének fáradsága a kello gyümölcsöt meghozván, az alkotmányos aera bukásáig tartott, után visszaköltözött hazájába s itt végezte be a megérdemelt nyugalom napjait, meghalt Szegeden, 1889-ik évben.

Külföldi tartózkodása idejében sem feledkezett meg arról, hogy fiát magyar nevelésben részesítse. Fiát gyermekkorától kezdve öreganyai gondos felügyelet alá adva, Budán nevelte.

Szilberleitner Ferencz középiskolai tanulmányait a budai gimnáziumban, az egyetemeket pedig a budapesti kir. egyetemen végezte. A szünidőkben látogatta meg atyját, kívül ilyenkor nagyobb külföldi utazásokat tett. Gyógyyszerészségédkedésének jó részét is külföldön töltvén, bő alkalmá volt látkörét szélesíteni és ismeretekben gazdagodnia.

Ennek hatása mutatkozik gyógytára izléses berendezésében és vezetésében is.

Szilberleitner Ferencz 1895-ben, mikor gyógytára tulajdonjogát megszerezte, idegenül jött Szabadkára.

Rövid néhány hó alatt azonban Szabadka társadalmának közkedveltségű alakja lett. Megnyerő modora, zenei tudása, a mechanika különböző ágában a műkedvelőit jóval meghaladó elméleti és gyakorlati képzettsége, a sportban való ügyessége mindannyi közzeható tényezők a társadalommal való sokoldalú érvényesülhetésére.

Hogy mindezen sokoldalúsága mellett a magyar gyógytári ügynek mily lelkes híve, mutatja azon áldozat és gond, mely gyógytára fényes berendezésében és a vezetésben nyilvánul.

csirájában volt a versenyzés minálunk és már akkor is rendelkezett városunk oly erővel, kik dicsőséget arattak. Egyesek nemcsak mint versenyzők tünnek ki hanem egyszerre mind Magyarországon utazóknak a testedzésnek a vidéken való terjeszté-

Wenzel Lajos, őnk, tüzoltó-főparancsnok.

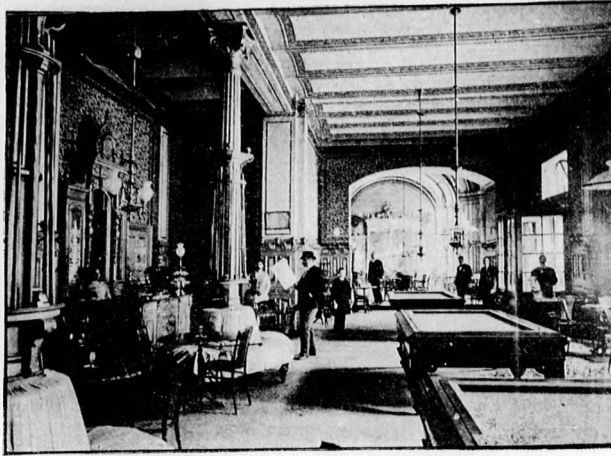
sénél is. Közöttük első helyen Vermes Lajos, Nándor és Béla, városunk szülöttjei. Ugyancsak később említést érdemelnek ezen a téren az ismeretes erjú Raesmány János és Matkovich Miklós főgimn. tornatanár, ez utóbbi nemcsak nálunk, hanem ugy a fővárosban, mint a vidéken is igen szép eredményeket és győzelmet aratott.

Van újabb, komoly működésű «Szabadkai Sport-Egyesületünk», a melynek az élén mint elnök áll *Piukovich József* országgy. képviselő, a kinek az egyesület igen sokat köszönhet.

Az új egyesület, mely alig két éves és már tavaly, 1896. évben nyilvánosan szerepelt tagjai által Zomborban, Pécsen és Nagy-Becskerekben, a hol is 15 versenyermet nyertek el.

A «Szabadkai Sport-Egyesület» egy országos torna- és atletikai versenyt fog rendezni f. évi aug. 15-én.

Skozza Zoltán, a városi tűzoltóság főparancsnoka, melynek szervezésében kiváló érdemei vannak. Szülővárosa Szabadka, hol gimnáziumi tanulmányait is végezte. Midőn a magyar ifjuság Abdul Chenin pasának az 1876-iki orosz-török hadjárat alkalmával a díszkardot átvujtotta, Skozza is e kintüntetettek között volt. És pedig nem esekélyebb rendjelet kapott, mint a Medsih-rendet. Az ő parancsnoksága alatt levő szabadkai tűzoltóság a vidéki

Nemzeti kávéház.

tűzoltó-testületek között az első helyet foglalja el.

Wenzel Lajos, önk. lözoltófőparancsnok. Szabadka szülőtte; nemes lelkességgel és erélyvel fáradoz a tűzoltóság terén. 1855-ben született, gimnáziumi pályáját Szabadkán végezte be, majd a bpesti egyetemen a jogot hallgatta, azután Szabadkán a számvevői osztálynál hivatalos volt, s jelenleg helyettes főszámvevő. Mint önkéntes tűzoltó főparancsnoknak kiváló érdeme, hogy a szabadkai önk. tűzoltó testület úgy az 1895-ik évi Kolozsvárt tartott versenyen «az országos nagy díjat», valamint a múlt évben a millenáris tűzoltói versenyen a «*Király-díjat*» elnyerte.

Amikor bemutatjuk Irishan és képleh Szabadka szabad királyi városát, nem műtaszhatjuk el, hogy meg ne emlékezzünk e város két elsőrangú szállodájáról. Az egyik: *Pestvárosi szálloda*, mely Szabadka legrégibb szállodája. Maga a hatalmas épület a város tulajdona s benne van a városi színház is. A minden igénynek megfelelő szálloda és kávéház bérlejtje *Tumbász Lázár*, akit e téren mint elsőrangú szakértőt ismernek. Van kitűnő étterme és jó kávéháza.

A *Nemzeti szálloda* Wittmann Károly hírneves volt aradi vendéglős tulajdona, aki azt a modern kor igényeinek teljesen megfelelőleg rendezte be. Az elegáns szállodának remek kávéházát képen is bemutatjuk.

A PALICSI TÓ ÉS PALICS-FÜRDŐ.

Palics See und Bad. * Le lac et les bains de Palics.

— Iványi István monográfiája nyomán. —

Palics tava a magyar Alföld déli részén, Bács-Bodrogh megyében fekszik, $\frac{3}{4}$ mértföldnyire Szabadkától s 4 mértföldnyire Szegedtől, a keleti hosszúság 37°25' és az északi szélesség 46°3' alatt, 102 méter magasságban a tenger színe felett. Szabadkától kelet felé terül el lapályos és homokos térségen, éghajlata általában véve mérsékelt, kellemes enyhe és egészséges. Levegője tiszta, élesnyes s a körszökörtől övező ligetek, kertek és szőlők illatától balsamos. A víz hőfoka 13—24° R. A tó kerülete 160 kilométer, mely meghatározás azonban annyiban ingadozik, a menyiben tartós szárazság, vagy hosszabb esőséggel befolyással van annak tereformájára. Közéleiben van a vértó, melyben nagy mennyiségű hal tenyészt és mindjárt ott van a Kőröspatak, mely Palics és Ludas tavak vizét a Tiszába vezeti. A tó alakja meghajlított karhoz hasonlít, melynek rövidebb ága, az északi, éppen a furdőintéztől indul dél felé. A hajlásban van a palicsi halászat bérlejtőjének lakása, a «*halászgönyhő*», innen a tó szűkebbre szorulva, nyugati irányban, mint «*Kis-Palics*», Sándor határáig terjed, sekélyebb részein sűrű náddal benöve.

A tó vize nem forrásból ered, hanem mint a város alatt levő legmélyebb völgy, talaj-vízből és a környék csapadék-vízéből áll; a «*kelebiai*» tónak a nagyrészen át a városon keresztül folydogáló fölös vize, ugy a város vize is, a mely a hosszu uton át-szűrődve, közvetlenül a Palicsi tó délnyugati csúcsát képező *Kis-Palicsba* ömlik, gyarapítja e tavat. Ezen víz az őskorban tengerfenéket képezett talajból az itt talált szénsavas nátriumot vagy *szikósót* feloldja, minek következtében *szikós* tartalmu lesz. A tó vize nem egészen átlátszó tisztasága, íze pedig kellemetlen, lúgos, a víz hőfoka pedig a levegő hőmérsékétől függ.

Régebben, midőn a tó vize sokkal erősebb volt, a nád csak a parton termelt és halak sem igen tenyészhetek benne. Már az 1760-as években volt benne ponty, de az a tömeges kenderáztatás miatt kivészett és a város 1780-ban a Palicsba friss halakat tervezett hozni, amit 1787-ben is tettek, de

ezek, mint az 1820-as években tett kísérletek is — nem sikerültek. Az 1860-as években *Lichtneckert János* bérlejt is hozott ide a Dunából több hajdó kis halat és utóbbi években a halak a furdőhelyiségek körül is szépen megsaporodtak; de az 1888. évi erős télen igen sok elpusztult.

A tó náderdejében pedig sokféle *vizi madár* honosodott meg, mint vadkacsa, szárcsa, buváröröcsök, sőt 1780 körül nyáron át *hattyúk* is tartózkodtak itt, a melyek a Ludas-tóban költöttek. Harminez évvel ezelőtt nyáron ismét megjelent 7 darab hattyu az u. n. *Nagyitató* környékén; de a vadászok által néhány nap múlva elriasztattak. És 1886. nyáron egész falka *pelikán* volt a tó

tornával akarta a ludasi tóval, s így a Kőrös ér által a Tiszával összeköttetésbe hozni; mert azt remélte, hogy iható víz is jönné belé és a halak is jobban tenyészhetnek benne, mig most nád sem igen terem sós vízében; és a nagy földterület éppen csak a szodagyár után járó 400 fnt évi jövedelmet hozza a városnak. Sőt ha az egész tavat e képen le lehetne a Ludasba csapolni, az sem volna kár, mert 1100 lénez földet kapna a város kaszálónak! 1887-ben össze is kötötték a Ludassal, s azóta hal, piócza, béka is megélt benne. De tovább vezetni és a Kőrös által a Tiszával összekötni, ebbe se Kárász, a szomszéd Horgos akkori földesura nem egyezett bele, se Martonos és Ó-Kanizsa, félvén a sok víztől.

A víz gyógyerejét az 1820-as évek előtt legalább egyesek már megkísérelték és annak jótékony hatásait tapasztalták, mert 1823-ban azt jelenti a városi tanács a helytartótanácsnak, hogy a Palics vize meleg furdőnek használva, minden bőrbajrt és a vak aranyeret gyógyítja. A tó vizének gyógyító hatása miatt sok beteg néha távol vidékről is keres itt üdülést és gyógyulást. A víz vegyi alkotászelei között legtöbb a szénsavas szikenyéleg s azután a szikenyhalvag, azért a Palicsi (mint a Fertő tó is) az égvényes gyógyvizek közé tartozik. Az eddigi tapasztalatok után e víz használata különösen junius közepétől augusztus közepéig sikeresen bizonyult, mindenekelőtt görvélyes (skrofulózus) bajokban, azonkívül aranyeres bántalmakban, idült bőrképzésekben és idegzásúkbán.

A meleg furdő már május 1-én nyílik meg és szeptember végéig használható; ugyanakkor kaphatók lakások is, csakhogy a vendégek tömeges kintlakása az iskolai szüneteknek megfelelően leginkább július és augusztus hónapokra szorítkozik; de akkor rendszeren el is van foglalva minden helyiség. Éppen midőn a város a furdőintézet fő-épületének felállításáról gondolkodott, egy vízimálmal a tónak sötétített vizét a kerekék hajtására vezette le s annak helyét a városból esatornákon a tóba vezetett édesvizek nem pótolhatták, miért is a víz gyógyereje fogott. De a város ezen malom ki-

Dr. Révfy Jenő, Palics-furdő orvosa.

vízén, a melyekből egy kitömött példány a szabadkai főgimnázium természetrajzi gyűjteményébe került.

A Palics tó a furdőn kívül a halászat, nádlás és vadászat által is szép hasznot hajt a tulajdonos városnak.

Nagyságra nézve a Palics tó a Balaton és a Fertő tó után következik, mint az ország harmadik nagy tava.

A tó vizét 1780. óta szikósófürésre és meglegített állapotban *gyógyfurdőre* is használják.

1781-ben és újabbán 1810-ben Szárics Jakab városi tanácsnok a palicsi tavat esa-

sajátítása és a folyás szabályozása által a víz gyógyerejét ismét biztosítván, hozzá fogott a fürdőintézet rendezéséhez. De újabbban a tőfenéknék a városból jövő nem legtisztább szerves elemek általi eliszapolása, ami a hínár képződését is elősegíti, valamint maga a víznek az új töltés általi összeszorítása, minek következtében a tó éppen a sekélyes parton még eleven sziklás nagy területet veszített a víz hatása alól — nem előnyös a víz gyógyerejének emelése.

Eltekintve a víz gyógyerejétől, a Palicsnak mint egyszerű hidegfürdőnek és üdülőhelynek is jövője már Szabadka város lakossága által is eléggé van biztosítva, s főképen, ha ezelszerű és gyorsított közlekedés a kijuthatást megkönnyíti, mindenkor lényeges tényezőjét fogja képezni a városi lakosság társadalmi életének és közegészségének.

A Palics vize 1¹/₂ kilogrammban tartalmaz:

kénsavas hamanyéleghől	0,4762
szikenyhalvagból	9,5252
szénsavas lavanyéleghől	0,0622
« szikenyéleghől	23,9667
« keseréleghől	2,8534
« mészéleghől	0,2856
« vaséleghől	0,1396
aljas villanyvasas timanyéleghől	0,1333
kovasavból	0,5713
szerves anyagokból	1,3824
íblany és bórany nyomait	—

összesen 39,3959

szemert.

Legnagyobb mennyiségben van szikenyhalvag, szénsavas szikenyéleg; Palics nagymennyiségű konyhasó és szódartartalmánál fogva jóval felülhaladja a Fertőt, s még számos más hazai gyógyvizet és sikeresen használják mindazon betegségekben, melyekben amazok javallatnak. Jelentékeny szénsavas szikenyéleg tartalmánál fogva az égvényes gyógyvizek közé sorozandó. — A szénsavas szikenyélegnek a szervezetre való élettani működésénél megemlítjük, hogy ez a gyomorba jutva, leköti, közönyösíti a gyomormedernben létező savakat (sósav, tejsav, ecetsav), minélfogva a gyomor rendes működését ismét helyreállítja s egyszersmind a tápcsatorna tokhártyájának szelidebb izgatása által ennek műveletét is előmozdítja.

A szénsavas szikenyélegnek egy része a gyomorból felszívatik és a vérbe is eljut, itt is kifejti a savakat lekötő és közönyösítő hatását az oda eljutott növénysavakra, valamint a vérben magában képződő savakra is (hugysav) s ekként a vért égvényes ellenhatásával teszi, mi annak szabályszerű szerkezetéhez megkívánatlik. Liebig szerint t. i. a szabályos vérvégelyletben lévő szénsavas szikenyéleg a vérbe jutott vagy ott képződött savakat élegeti, mely élegetési folyamatnak termékeül szénsav áll elő. Ezen szénsav a szénsavas szikenyéleghöz csatlakozván, azt kettedzénsavas szikenyéleggé változtatja át, mely a tüdőbeli hajszáledény-rendszerben a körleg élyével jó érintkezésbe. A körleg élye itten az egyik parányszénsvat kiszorítja (ezt kileheljük) s a vértömegbe jutván, annak helyét foglalja el.

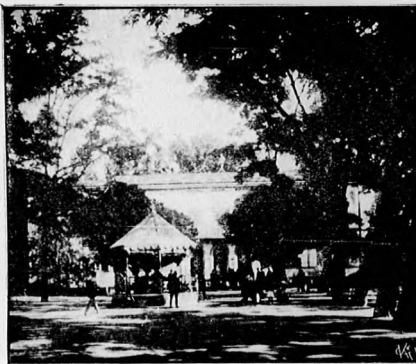
Ily módon lesz a vér kellőleg égvényessé, azaz olyanná, aminőnek lennie kell, hogy a testet rendszeren táplálhassa. Az ily kellőleg égvényessé lett vér gyámolítja a légzési folyamatot, gyámolítja visszeres vértnek úteres vérbe való átváltozásának műveletét s így előmozdítja a test szabályszerű és rendszeres táplálkozását. Ebből következik, hogy a szénsavas szikenyéleg számos betegséget képes gyógyítani, vagy legalább enyhíteni, mely a tápláló szervek rendellenes működésén alapzik. A szénsavas szikenyéleg továbbá jótékonyan foly be a rendellenes epeelválasztásra is, amennyiben annak zsíradékait szappanná változtatja át.

Görvélykor (scrophulosus), görvélyes

Posta-, távirtda és pénzüri épület. — Post-, Telegraph und Cassa-Gebäude. — Le bureau d'encassement la poste et le telegraph.

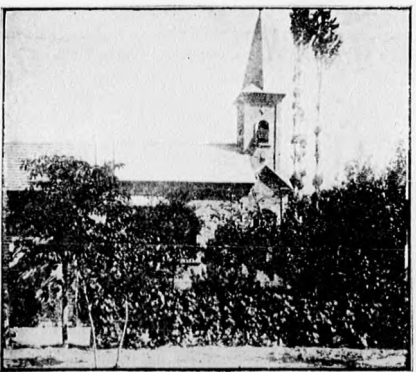
szembántalmak vagy csontfájások, csúz, köszvény, a hastűre vérbőrsége vagy pangásos vérkeringés következtében támadt bajokban, pl. aranyér, rászokor (hypochondria), méhszenv (hysteria), idült borkütegekben, ideges bántalmak is, mint például a szélhűdés azon fajai, melyek a gerinczagy bántalmazott ágából erednek, idült fej- és gyomorzsákák szintén gyógyultak vagy javultak.

Gyógyterem és kávéház. — Kursaal und Kaffeehaus. — Le grand édifice et le café.

Gorvász bántalmakban szenvedő egyéniségek is használták a fürdőt eredményesen.

A görvélykór napjainkban igen elterjedt betegség, s tudjuk, hogy az a szülőkről gyermekekre örököltetik át s nem egyszer egész családok szenvednek benne; azért nem ajánlható eléggé az ily bajokban szenvedőknek egy oly fürdő, mely a vér javítására hatva, az ennek elkorcsosulásából származó bajokat gyökeresen gyógyítani képes.

Dezső-kápolna. — Desiderius-Kapelle. — La chapelle Dezső.

Csak azok, kik ily bajban szenvednek, fogadják fel, mily áldást hozó oly gyógyszer, vagy fürdő, mely rövidebb vagy hosszabb használat után egy egész élet szenvedésének vet véget s minthogy e baj leginkább gyermekeknél fordul elő, bizton hiszszük, hogy a szülőlk köszönettel veendik a figyelemzetést és örömmel ragadják meg az alkalmat, hogy gyermekeiket az örökös betegkedéstől, sok esetben a haláltól megmentsék.

A palicsi víz csak külsőleg használtatik, noha néhány gyakorló orvos Szabadkán, kiknek figyelmét a víz minősége felébreszté és az eredeti minőségű víz belsőleges használatát is megkíséreltették és pedig: 1. mint természetes hidegvíz, 2. mint melegített víz és 3. mint iszapfürdő.

Az érdekes látogató-csetek közül következőket soroljuk fel:

1. Egy 8 éves leányka, ki görvélyes szemlob folytán látéhetőségét majdnem tökéletesen elvesztette, s ki két évi fürdőzés után teljesen meggyógyult.

2. Egy 25 éves pinczér annyira elhanyagolt bőrbetegséggel, hogy testét nyílt sebek fedték s ki hat heti fürdőzés után bajától megszabadult.

3. Egy lelkész, ki több év óta lábcsúzbán szenvedett, s ki a hideg fürdő hat heti használata után kigyógyult.

4. Egy kereskedő, ki husz évig szenvedett izzegeben és kinek kinos nyíragálya csak itt enyhült.

5. Egy tíz éves fiúcska, ki görvélyes térd-üzületi daganat miatt mankón jött, s kinél a daganat nyolcz heti fürdőhasználat után cioszlott.

6. Egy kisasszony nyakmirigydaganatokkal, ki öt hét alatt kigyógyult.

Palics nem dicsékedhetik azzal, mivel sok más fürdő, hogy a gyógyfürdő előkelő jellegű várossá alakult át, mert mai fejlettségében is megtartá idylli jellegét. Maga a tér, hol most a tó elterül, egykor legelő volt. A tó környéke még most is korlátlan birodalma a szabad természetnek. Három oldalt szántóföldek aranykalásai határolják s a keleti partra tekintve, távoli fehér pontokként ötlenek szemünkbe a tanyai épületek.

Szabadka felé elterülő, nyugati oldalon azonban eszerjés, bokros, részben fás vidék terül el. Szőlőkertek, ligetek és műkertek simulnak érett gyümölcsökkel, susogó lombjaikkal és illatos virágaikkal a tó partjához és adják azt a regényes, elbűvölő tekintetet, azt a kiességet a fürdőhelynek, mely a szemlélőt első tekintetre már leköti.

Csodálatos kaezér jótéka a természetnek, hogy a magyar Alföldön, oly vidéken, hol felkavargó por és homokfelhőkön kívül az ember egyebet nem vév láthatni, hol a föld méhéből jelentékeny vízforrás sehol sem fakad, hol egyes elszórt eszerjéken kívül egyéb zöldet nem igen láthatni: egyszerre mintegy bűvarázs folytán gyönyörű liget-complexum tűnik fel, melynek alját nagy tó mossa. A messze rónán a távolból zöld pontként tűnik fel, folyton nagyobodik, míg végre a látszólag egyetlen zöld lombu fa egész ligetté fejlődik.

Nincs itt ugyan sem hegység felmagasló csúsa, sem fenyvesek illata, sem fényes colennádok; de azért a természet a szépség egész bőségszaruját önté ki ez áldott esipetnyi föld hátára, meglapta az egész Alföld méltó jussát s arra a maroknyi tere pazarlta végtelen jószágát.

Palics szépsége egyre az emelkedés stádiumában van. Ez igen természetes, ha megfontoljuk, hogy a liget környező kertek egy-egy telepet képeznek, melyek napról-napra gyarapodnak, aszerint, amint a fürdő maga is gyarapodik. Ezáltal a természetből egy-egy darab tér évről-évre elvétetik, befásítatik és beépítettik. A liget hosszában elnyúló nagy, széles fasor figyelemreméltó, mely kiváló szépségével imponál.

Nagy fasor. — Grosse Allee. — La grande Allée.

E fasor nyugati szélén lévő nagy rendezés is szép. A park közvetlen közelében van a negyven holdnyi térterülettel körített városi gyümölcsfaiskola, díszes kertészlakból, három munkáslakból, négyszáz darab anyafával és ötvenzere darab évenkénti eseméte készlettel, mely eseményeket az egész alföldre széthordják.

A parknak a tó partjára néző végén emelkedik a már említett emeletes főépület, gyönyörű homlokzatával s a tóra nyíló kilátásával. Jobbra ettől egész hosszában nyúlik el az egyik földszintes épület, mely a tó partján lévő meleg fürdőig terjed, míg balra, a tó partjával párhuzamosan az ugynevezett alsó épület terül el. A főépület oldalához svájci stílusú nyári ebédlő van odaépítve.

Főemlítendő továbbá még a főstánc, mely az emeletes épülettől a földszintes bérház teljes hosszában a tó vizéig halad. Hatalmas, szálás fák alkotják ezt a sétányt. Itt van a fürdő gőczpontja. Itt pezseg a fürdői társas-élet. A fürdővendégek egy része sétál itt, másik része pedig a földszintes épület mentében lévő ereszt alatt élvez szemléli a mozgalmat tarka életet.

Legmozgalmasabb az élet vasár- és ünnepnapokon, midőn a közeli Szabadka szegénye-gazdaga különvonatokon zárandokol ki egy félnapos fürdői életre. Szegedről szintén sereglenek a vendégek ily vonatokon, a fürdőt, vagy a páráltatott tóvizet és a fesztelenebb társas-élet gyönyöreit élvezni.

Látjuk tehát, hogy a fürdő élénk társas-életére nagy befolyással van Szabadka város közelsége. Hogy pedig a beteg kedélyére szórakozás és társaság nagy befolyással van, az bizonyításra nem szorul és a fentemlített városok közelsége, valamint azon körülmény által, hogy a vasuti vonal a palicsi liget északnyugati részét átszeli és vas-sihálójával közelebb hozza a fürdőhöz a civilizált világot.

A zöld gyűrűként elterülő nyárilakok a tó és park körül elegáns, izléses modorban épültek.

Athléták-lak. — Athlétien-Villa. — La Villa d'Achilleon.

Képeink híven tükröztetik vissza a Lujzalakot, a nagy épületet és a kávéházat, a Dezső-kápolnákat, paplakot, korzót, nagy fasort, nagy ebédlőt, női uszoda, színházat és versenyteret, pénztárt, posta, telefon, móló, férfiuszoda, Vermes Lajos híres sportsman építkezései, melyek jelenleg Vermes Béla országgyűlési képviselő tulajdonát képezik, valamint a számtalan gyönyörű magánvilla olyenszemle, mely vetélkedik a legelső fürdőkével.

Szabadka és Palics között ez év május 15-kétől kezdve villamos vasut közlekedik. Palics négyhónapig tartó szezóját alatt, egy hónapi tartózkodást számítva átlag egy személyre és eltekintve attól, hogy kettős szobák is vannak, végre, hogy egy tágas szobában két személynek van helye, nagy-számu fürdővendégnek nyújthat helyet. A lakószobák magasak, szellőzöttek és teljes kényelemmel vannak beburorozva. A fürdő-látogató helyesen intézkedik, ha megérkezése előtt két héttel a fürdő pénztári hivatalánál megfelelő lakásdíj előleges beküldése mellett intézkedik.

A központi és a többi vendéglőben table d'hôte szerint vagy á la carte lehet étkezni. Az étkek izletesek és Szabadka közelségénél fogva mindig kielégítő mennyiségben kaphatók. Az árak igen mérsékelték, mert a városi vendéglők áraitul nem haladják. Bárkinek joga van saját helyiségében étkezni, vagy magát étkekkel tetszés szerinti helyről ellátni. Izraeliták számára az alsó-épületben külön vendéglő van berendezve.

A térszene naponként, péntek kivételével, kétszer, u. m. reggeli 6 és 8 és esti 5—7 között van. Pénteken csak az esti órákban. A zenét 12 tagból álló jeles magyar társulat szolgáltatja. A fürdőorvosi állásra Szabadka város törvényhatósága dr. Révfy Jenő szabadkai orvost választja meg, aki májustól szeptemberig állandóan a fürdőben tartózkodik. Az ő rendelkezése alatt van a fürdő házi-gyógyosztára. A palicsi fürdői bizottság, mint intézeti igazgatóság, a következő szabályok figyelembevételét kéri:

a) A fürdőintézeti vendég felkérheti a kézbesített bejelentési ívet kitölteni s megérkezését a fürdőorvos tudomására hozni.
b) Fürdőjegyek reggeli 5 órától 12-ig, d. u. 2—8-ig a következő árakon adatkak ki.

a)	2 márv. kádás melegfürdő 1 órára	2 sz.	1.—
b)	1 „	1 „	2 * —50
c)	2 fakádás	1 „	2 * —70
d)	1 „	1 „	1 * —35
e)	hideg társasfürdő személyenkint		—20
f)	sárfürdő törülköző s lepedő nélkül személyenkint		—10

Szülők 10 éves kort meg nem haladott gyermekeikért — külön fürdői díjat nem fizetnek.

Fürdőjegyek a pénztárnál váltatnak.

Szobadíjak:

a)	Máj. 15-től jun. 15-ig és aug. 16-tól szept. 15-ig az emeletes épület kettős szobáért naponta	1,60
	egyes szobáért	—80
	az első földszintes épület szobáért	—50
b)	június 16-tól aug. 15-ig az emeletes épület kettős szobáért	2,40
	egyesért	1,20
	az alsó épületben	—60

A vendégek kéretnek tartózkodási idejük tartamát a pénztárnoknak tudomására hozni. A lakszoba távozás előtt 8 nappal felmondandó.

Előjegyzéseknél 10 napi szobadíj, vagyis kettős szobánál 16 forint, egyes szobánál 8 forint előleg a pénztárnoknak beküldendő. Az előjegyzés megszűnik, ha a szoba megnyitásától kezdve 5 napig igénybe nem vették.

A térszenéért fizetnek havonként:

a)	az emeletes épületben kettős szoba lakói	3 frt
b)	egyes szoba s a felső földszintes ház lakói	2 *
c)	az alsó épület lakói	1 *

A zongora használatáért jár egy óra, naponként egy óra hosszat igénybe véve, 2 forint, esetenként használva 40 krajczár.

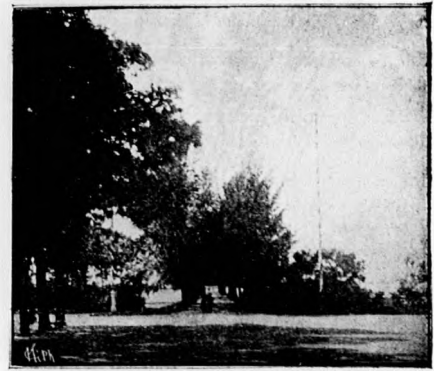
A fürdőben semmiféle más díjzárások nincsenek.

Minden zajosabb multság esti 10 órától kezdve tilos.

Sérelmek, visszaélések, rendtelenségek megrovására a felső emeleti teremben panaszkönyv áll nyitva.

A fürdővendégek arra vannak utalva, hogy a Palicsot környező liget és kertkomplexumokat keressék fel és járják be, ami a terület nagyságánál és a vidék regényességénél fogva éppen nem untató.

A kirándulások egy remekül kell azonban felemlitünk, Szeged és Szabadka városok meglátogatását. Palics ugyanis az Alföldnek két nagy városa között, Szabadka határában terül el s így e két város meglekintése magától érthető dolog. Szegedet azonban az 1879-ik évi árvíz óta most kevésbé látogatják. Szabadka teljesen megérdemli az idegenek figyelmét. A város folytonosan fejlődik és emelkedik s legújabb építkezései, valamint kövezete, mely az egész országban pártját ritkítja, az ország legszebb városai közé emelik. Az összeköttetést Palics és Szabadka közt az ez év június havában megnyitott villamos vonaton kívül számos bérhintő és szerényebb igényeket kielégítő jelentékeny számú kocsi is áll a kirándulók rendelkezésére, melyeken 30 perc alatt a fürdőbe vagy onnan a városba juthatni. Ezenkívül az évad tartama alatt kegyvonatok rendeztetnek, melyek délután 3 és 5 órakor indulnak

Molo. — Molo. — La Molo.

a városból és este 9¹/₂ órakor a fürdőből. Még nagyobb könnyűségére szolgálnak a közlekedésnek az omnibusz-vonatok, melyek naponként négyszer közlekednek a palics-szabadkai és palics-szegedi összekötő vasuti vonalon.

A szórakozási eszközök közt, melyekkel Palics rendelkezik, első helyen említendő fel a kiváló csinnal épült fedett tekepálya, mely a városi hatóságnak 2000 forintjába került. Ez a délelőtti órákban — még női közönségnek is — kedvenc találkozóhelye.

Második helyen említendő a vasár- és ünnepnapokon rendezettni szokott táncmultságok. Ezen napokon ugyanis a nagy-számu városi közönség, különösen a fiatalok, meglátogatja a fürdőt s ily alkalmakkor a nagy sétány egy zöld guirlandokkal elkerített részén a legsikerültebb kedélyes multságok szoktak rögtönözteni, melyeken ugy a fürdő-, mint a városi vendégek részt vesznek.

A csolnakázás a tavon is a szórakozások közé sorozható. A csolnakázás kiváló gyönyört szolgáltat: esti alkonyatkor, zene kíséretében színes lampionok fénye mellett neki indul a társaság a sötétedő hullámoknak s gyönyörködhetik a lomha víz sajátos fényében és a part regényes környezetében.

A tekeasztal is főemlítendő.

Az athletai versenyek is az életvidor népet megszámlálhatatlan mennyiségben vonzzák s végtelen vasuti kocsisorok röptik ki, az alsóbrendű nép pedig egész karavánokban gyalogol ki egész nap a városból. S a nagy népvándorlás előbb a tó hullámokban felülvív, keresi fel az árnyas

sétahelyeket, vagy a két vendéglőnek szabadban elhelyezett asztalorait.

Palics a mostani kor izlésének és jogos követelményeinek minden irányban megfelelő alakulására nézve a városi hatóság különböző gondozásába vette a palicsi fürdőintézetet és a foganatosított újítások és építések által meg is felel.

Palics fürdő látogatottsága évről-évre nagyobb lendületet nyer.

*

Dr. Révfy Jenő, Palics-fürdő orvosa, született Kunmajsán, Pest-Pilis-Solt-Kiskunmegyében, 1860-ban. Középiskoláit Szegeden, Halason és Szabadkán végezte, egyetemi tanulmányait Budapesten. Katonaorvosi szolgálatát évtől, mint katonaeorvos növendék a magyar fővárosban és Grácban töltötte. Orvostudorrá avatott 1885-ben. Orvosi gyakorlatát a budapesti Szt.-Rókus kórházban kezdte meg s a budapesti királyi magyar tudomány-egyetem gyógyszerintézetében dr. Balogh Kálmán tanár, orvoskari dékán mellett 5 évig segédszedkedett, mely idő alatt középiskolai egészségtan-tanári képesítést nyert. Szabadkán 1889. év őszén telepedett le, hol a következő évben belterületi kerületi helyettes orvossá, majd 1892-ben külterületi s ugyanekkor Palicson fürdőorvossá lett; 1893-ban az első tisztviselői tanfolyamot végezte s 1894-ben dr. Vojnich István főispán által mostani állásában véglegesítettett. Tartalékos honvéd főorvos. Palics fürdőben a fürdőről évenkénti prospektusok szétküldését, orvosi massage és elektromos gyógymodot, a vendégek érkezésének,

Sein Umfang beträgt 160 □ Kilometer; diese Berechnung ist aber manchen Wandlungen ausgesetzt, da andauernde Dürre, oder anhaltendes Regenwetter nicht ohne Einfluss auf seinen Umfang bleiben. In seiner Nähe sind: der Vértó (Bludsee), der gewöhnlich ausgetrocknet ist, der Ludas-See, in welchem auch Fische vorkommen und der Körös-Bach, der das Wasser des Palics- und Ludas-Sees in die Theiss führt.

Chemische Bestandtheile des Wassers.

Das Wasser enthält in grösster Menge: 1. Natrium chloratum, welches von auflösender Wirkung ist, den nöthigen Salzinhalt des Blutes ergäntzt und das Aufsaugen der Nahrungsmittel durch die Haargefässe des Darmkanals befördert.

2. *Kohlensaures Natron*. Dies enthält die Kohlensäure, welche in die Lunge gelangt, aus dem Blute ausgesondert wird. Da es das Nervensystem reizt, befördert es hiedurch die Thätigkeit des Organismus.

Das Palicswasser übertrifft in Betracht der Quantität seines Kochsalz- und kohlensauren Natron-Inhalts den Neusiedler-See und mehrere andere vaterländische Seen und kann demnach in allen jenen Fällen benützt werden, in denen das Wasser der letzteren ordinirt zu werden pflegt. In Folge seines bedeutenden Inhalts an kohlensaurem Natron ist der Palics mit vollem Rechte unter die alkalischen Heilwasser (Natro-thermae) zu reihen.

Leiden, denen gegenüber sich das Wasser als heilkraftig bewährt hat, sind: a) die *Skrophel*, b) *Rheuma und Gicht*, sowie alle Krankheiten, die im gereizten Zustande der serösen Haut und der chronischen Entzündung derselben wurzeln.

Durch Steigerung der Ausscheidungen und Absonderungen einerseits, diejenigen Krankheitsstoffe, die sich etwa schon festgesetzt haben, eliminirt, anderseits durch Milderung der Reizbarkeit des Hautsystems der Recidive vorbeugt. Kranke, die mit diesen Übeln belastet sind, können täglich nach ärztlicher Vorschrift einmal oder auch mehrere Male, der Beschaffenheit ihres Leidens gemäss, baden, bei welcher Gelegenheit das kranke Glied in Schlamm gehüllt wird. Die an dieser Krankheit Leidenden sind aus der Anstalt geheilt entlassen worden, oder kommen zur Nachkur.

Das Palicsbad kann im Falle jener Krankheiten mit Erfolg benützt werden, die durch Blutfülle der Bauchhöhle, oder durch stagnierende Bluteirkulation (z. B. Goldene Ader, Milzsucht (hypocondria Histerie) erzeugt werden. Bei den meisten chronischen Hautausschlägen, bei Lähmungen, die durch Ablektion des Rückenmarkes entstehen, endlich Kopf- und Magenkrämpfe. Saburröse Kranke benützen das Bad auch mit Erfolg.

Die scrophulöse Krankheit ist heutzutage sehr verbreitet; die alltägliche Erfahrung lehrt, dass dieselbe von den Eltern auf die Kinder vererbt wird und dass hiedurch ganze Familien und Generationen siech werden. Eben darum kann ein solches Bad, welches die Reinigung des Blutes bewirkt und die aus dessen Entartung entstehenden Übel radikal heilt, nicht genug empfohlen werden. Und da diese Krankheiten besonders die Kinder heimsuchen, ist es eine heilige Pflicht der Ältern, ihre Kinder vor Krüppelhaftigkeit, fortwährendem Siechthum oder frühem Tode zu retten.

Das Wasser wird blos nur äusserlich benützt, u. zw. 1. Als natürliches Kaltwasser. 2. Als gewärmtes Wasser. 3. Als Schlammbad. Aber Palics kann sich nicht, wie viele andere Bäder, damit rühmen, dass das Heilbad ohnehin eine vornehme Colonie umgewandelt hat, denn es behält auch in seiner heutigen Entwicklung seinen idyllischen Charakter. Das Terrain selbst, auf dem sich der See ausdehnt, war einst eine Weide. Auch heute ist die Umgebung des Sees das

Lujza-lak. — Luiza-Villa. — La villa de Luiza.

unbeschränkte Reich der freien Natur. Von drei Seiten begränzen ihn die goldenen Halme der Äcker und auf der östlichen Seite fallen von Weitem die Meierhöfe wie kleine weisse Punkte in's Auge.

Unsere Bilder geben eine genaue Uebersicht über das Louisen Gebäude, das grosse Gebäude und Kaffeehaus, die Dezsökapelle, Pfarrerwohnung, Corso, die grosse Allee, die grosse Restauration, Achilleon, die Damenschwimmschule, das Theater und Wetrennplatz, Cassa und die Post, Telephon, Molo, Herrenschwimmschule, die Bauten des berühmten Sportsmen Ludwig Vermes, welche gegenwärtig das Eigenthum des Landtags-Deputirten Béla Vermes bilden, wie auch die grosse Anzahl der Privatvillen, die ein solches Ensemble bilden, welches wetteifert mit dem der ersten Bäder.

Die Communication zwischen Szabadka und Palics ist seit 15. Juni a. c. mittelst elektrischer Bahn. Ausserdem stehen dem Publikum zahlreiche elegante Miethwagen, sowie bescheideneren Ansprüchen entsprechende gewöhnliche Wagen zur Verfügung, mittelst welchen man in 30 Minuten in's Bad gelangt.

Während der Badesaison stehen auch Vergnügungszüge zur Disposition, welche um 3 und 5 Uhr Nachmittags verkehren und um 9¹/₂ Uhr Abends zurück.

Ferner sind Omnibus-Züge in's Leben getreten, die täglich viermal zwischen Palics und Szegedin verkehren.

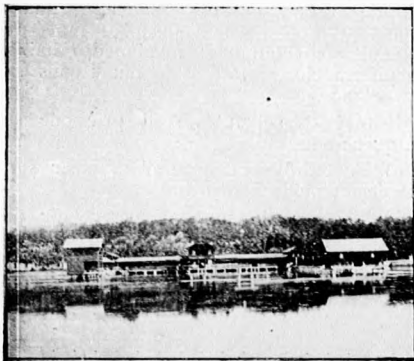
Von den Zerstreuungsmitteln, die Palics zu Gebote stehen, sind hervorzuheben:

1. Das *Kegelschieben*. Die Stadt liess nämlich einen mit Eleganz ausgeführten bedeckten Kegelpfad errichten, der 2000 Gulden kostete. Hier pflegt sich das Publikum in den Vormittagsstunden gewöhnlich zu begegnen.

2. Die an Sonn- und Feiertagen stattfindenden *Tanzunterhaltungen*.

Szinház és versenytér. — Theater und Rennplatz. — Le théâtre et le turf.

Női uszoda. — Damen-Schwimmshule. — La natation des femmes.

tartózkodásának és eltávozásának nyilvántartását hozta be, a nagy épületben a turfa-closette s az ártízi vizre egy nagy fürdőmedence építését kezdeményezte. Palics fürdőnek rendeltileg gyógyfürdővé nyilvánítását kisűrgette s a fürdőt az 1895-ik évi fővárosi nemzeti, közegészs. kongresszuson és az 1896-ik évi millenniumi kiállításon vízturmékeivel, képekkel és irodalmi termékek beküldésével szerepeltette, legutóbb az ider brüsszeli kiállítás balneologiai csoportjában fog részt venni a fürdő, mely valószínűleg az idén az évek óta hiába sürgetett hidegvíz-gyógyomban egy új gyógyszerközzel fog szaporodni, hogy ezáltal a görvény-kór (scrophulosis) ellen speciális fürdők sok más egyéb bajok gyógyhelyévé válják.

**

Palics-See und Bad.

Der Palics-See liegt in Ungarn, im südlichen Theile des ungarischen Flachlandes, Bács-Bodrogher Comitat, ³/₄ Meilen von Szabadka und 4 Meilen von Szeged entfernt. Östliche Länge zwischen 37—25°, nördliche Breite 36—3°, 102 Meter über dem Meeresspiegel, östlich von Szabadka, in einer flachen, sandigen Ebene. Das Klima ist im Allgemeinen gemässigt, angenehm, lind und gesund. Die Luft ist rein und reich an Sauerstoff, auch vom Dufte der umgebenden Wein- und Kunstgärten, so wie des Parkes balsamisch. Der Mittelstand des Thermometers ist 90° R. Der Wärmegrad des Wassers 13—24° R. Der Grösse nach reihet sich derselbe dem Platten- und Neusiedler-See (Balaton und Fertő) an und nimmt demnach den dritten Platz unter den Seen Ungarns ein.

